

LES LLENGÜES A CATALUNYA

EXPLOTACIÓ DE LES DADES
LINGÜÍSTIQUES DEL PANEL DE
DESIGUALTATS A CATALUNYA (PaD)
2001-2002

ALBERT FABÀ

Índex

1. Introducció.
2. Qüestions metodològiques.
 - 2.1. Les preguntes.
 - 2.2. Les mostres.
 - 2.3. Les ponderacions.
3. Els resultats.
 - 3.1. La llengua d'identificació.
 - 3.2. L'ús lingüístic.
 - 3.2.1. A la llar, amb els amics, els veïns i a les botigues.
 - 3.2.2. A la feina i l'escola.
 - 3.2.3. En converses amb un desconegut.
 - 3.3. Preferències lingüístiques i llengua de l'enquesta.
 - 3.4. Resum i conclusions.
4. Taules de contingència.
 - 4.1. La llengua d'identificació.
 - 4.1.1. Llengua d'identificació i altres variables lingüístiques.
 - 4.1.2. Llengua d'identificació, territori, edat i origen geogràfic.
 - 4.1.3. Llengua d'identificació, nivell d'instrucció i classe social.
 - 4.1.4. Llengua d'identificació, autoposicionament "nacional" i polític.
 - 4.2. Una panoràmica més àmplia.
 - 4.2.1. Per grandària municipal.
 - 4.2.2. Per edat.
 - 4.2.3. Per lloc de naixement.
 - 4.2.4. Per classe social.
 - 4.2.5. Resum i conclusions.
5. Una anàlisi multivariable: els "clusters".
 - 5.1. Qüestions metodològiques.
 - 5.2. Els conglomerats obtinguts.
 - 5.3. Taules de contingència.
 - 5.3.1. Encreuaments amb les variables lingüístiques.
 - 5.3.2. Encreuaments amb variables sociodemogràfiques.
 - 5.3.3. Un assaig de síntesi.

1. Introducció

Fa una dècada, quan hom parlava sobre les dades de què disposàvem sobre la situació de les llengües (i especialment del català) a Catalunya, gairebé resultava un tòpic afirmar que teníem una bona perspectiva sobre els coneixements lingüístics de la població, però que de l'ús pràcticament no en sabíem res.

A hores d'ara (fruit, potser, d'aquesta insistència?), el nombre d'enquestes sobre la situació de les llengües al Principat de Catalunya és molt notable. La inflexió es produí cap a meitats de la dècada dels anys noranta del segle passat. Només de repassar-ne la llista, ja ens en fem el compte: CIS (1993), Inuscat (1996), CIS (1996), EUOC¹ (1997), CIS (1998), DYM (1999), Fabà *et al.* (2000), CIS (2001), PaD (2001-2002), Castells/Tubella (2002)² i EULC (2003). Però, a hores d'ara, només disposem d'un treball de síntesi (que no abraça, encara, els tres darrers estudis, perquè es va elaborar abans de publicar-ne els resultats), que podem consultar al núm. 17 de Treballs de Sociolingüística Catalana³. Encara resulta més important, però, que la darrera enquesta (Estadística d'usos lingüístics a Catalunya 2003, EULC03) forma part de l'estadística oficial, per la qual cosa se n'assegura l'establiment d'un sèrie cronològica quadriennal.

Quin és el lloc que ocupa la informació sobre la situació de les llengües a Catalunya, que ens forneix el Panel de Desigualtats a Catalunya (PaD 2001/2002), en aquest ampli panorama?

D'una banda, se situa entre les enquestes de temàtica diversa que inclouen algun tipus d'informació lingüística (CIS 1996 i 2001, i Castells/Tubella 2002). Això ja ens n'indica els avantatges i els inconvenients, des del punt de vista sociolingüístic. Les preguntes que es refereixen exclusivament a les llengües solen ser escadusseres (la qual cosa ens proporciona una perspectiva necessàriament limitada). Per contra, les possibilitats d'encreuar aquesta informació amb altres variables sociodemogràfiques són molt àmplies.

El PaD 2001/2002 es refereix, exclusivament, a tres aspectes, però tots força importants: la llengua d'identificació, l'ús lingüístic en diverses situacions (a la llar, amb els amics, els veïns, a les botigues, l'escola, la feina, o amb converses amb un desconegut) i la llengua en què es va realitzar l'enquesta. Conté (respecte a altres treballs) dues interessants innovacions metodològiques: la utilització sistemàtica d'una escala percentual per avaluar l'ús lingüístic, i la reponderació de les dades, d'acord, entre altres variables, al lloc de naixement dels enquestats. Tractarem més àmpliament l'interès d'aquestes dues innovacions en el proper apartat de metodologia.

¹ També coneguda com a DYM-97.

² Hom pot consultar algunes de les característiques d'aquests treballs a Romani, Joan M. *Estudis de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya*. Noves SL, hivern 2002, i Torres, Joaquim *Les enquestes amb contingut sociolingüístic efectuades a Catalunya (1994-2002)*. Noves SL, primavera 2003.

³ DD AA *L'ús oral del català. Dades, reflexions i propostes*. Treballs de Sociolingüística Catalana, núm. 17. Onada edicions. Benicarló, 2003. És en tràmit de publicació un altre treball de síntesi, però aquest cop de la darrera enquesta efectuada, l'EULC-03.

Tal com hem assenyalat, hom pot obtenir un doll inesgotable d'informacions a partir dels encreuaments entre les vuit preguntes lingüístiques de l'enquesta i la resta de variables. En aquest informe ens hem limitat a fer-ho amb les següents: territori, edat, origen geogràfic, nivell d'instrucció, classe social, identitat "nacional" i autoposicionament polític. Tot i la limitació, l'encreuament sistemàtic d'aquestes variables amb les preguntes lingüístiques ens "inundava" de taules i gràfics, sovint redundants. Hem optat, doncs, per presentar aquests encreuaments, però només amb la llengua d'identificació (atès que diversos estudis afirmen l'amplia correlació entre la identificació lingüística dels parlants i el seu ús lingüístic). I hem fet un tractament més succint, a l'apartat 4.2, de la resta d'anàlisis bivariants obtingudes. Sempre ens hem assegurat que aquests resultats fossin estadísticament significatius, mitjançant la prova de khi quadrat.

Així, en aquest treball, podem consultar, al capítol 3, els resultats de les vuit preguntes, i els de la llengua en què es va efectuar l'enquesta; al capítol 4, les anàlisis bivariants entre la llengua d'identificació, d'una banda, i les variables sociodemogràfiques esmentades anteriorment, de l'altra; i al capítol 5, una anàlisi multivariable de "conglomerats", que clou l'informe amb un assaig de síntesi.

Finalment, un comentari terminològic. La complexa situació lingüística de Catalunya fa aconsellable utilitzar termes diferenciats per conceptes que sovint s'entertolliquen en l'ús lingüístic quotidià. Passa això amb la paraula "catalanoparlant". Sovint la utilitzem indistintament per referir-nos a les persones que consideren que la seva llengua és el català (i, en aquest cas, ens referim a la llengua d'identificació), com a les que la van aprendre a casa seva, de petits (i parlem de la llengua inicial), com als que la saben parlar (ara fem referència a la competència lingüística oral), o simplement a l'ús lingüístic en general, o en un determinat context. Per evitar aquests equívocs, utilitzarem el nom de catalanòfons (o castellanòfons), per a les persones que afirmen que el català (o el castellà) és la seva identitat lingüística; catalanoparlants inicials, per a les que van aprendre el català com a primera llengua, a casa seva; i catalanoparlants a seques, quan aquestes persones emprin majoritàriament el català³.

³ Aquests usos lingüístics no són contradictoris amb els que assenyala el diccionari de l'IEC. Així, "catalanoparlant: Que parla en català" i "francòfon: De parla francesa".

2. Qüestions metodològiques

Farem algunes referències a tres aspectes que considerem importants: les preguntes analitzades, les mostres emprades, i les ponderacions, especialment la que es refereix al lloc de naixement dels enquestats.

2.1. Les preguntes

Ja hem indicat que les preguntes lingüístiques eren vuit, tot i que també inclourem en l'anàlisi les preferències lingüístiques dels enquestats, i la llengua en què es va efectuar l'entrevista. Les enumerarem, tot indicant les opcions de resposta, i en farem un petit comentari.

A. *Quina és la seva llengua?*

Les opcions de resposta eren català, castellà, gallec, àrab, francès, anglès, altres, llengua dels signes i no sap/no contesta. Hi havia la possibilitat de triar, simultàniament, diverses respostes, per la qual cosa hem agrupat, en una sola categoria, el cas català i castellà, alhora (on figuraran els enquestats que hagin triat simultàniament ambdues opcions de resposta). En fer aquest agrupament, i en juntar "gallec, àrab, francès, anglès, altres, i llengua dels signes" en una única opció (altres situacions) el resultat és el que utilitzarem en aquestes pàgines: català, castellà, català i castellà, altres situacions i no sap/no contesta. "Altres situacions", doncs, inclourà bàsicament les altres llengües (diferents del català i/o el castellà); tanmateix, atès que es podien triar dos o tres opcions, a la vegada, no és pot descartar que, en alguns d'aquests casos (sempre molt minoritaris), també s'hagi triat el català o el castellà, junt a alguna altra llengua.

B. *Al llarg de la setmana amb quina freqüència ha parlat en català, en castellà o en altres llengües als següents llocs? A la feina, a l'escola, amb els amics, els veïns, a la llar, a les botigues.*

La freqüència s'expressava mitjançant un percentatge (no s'assegurava que el total de percentatge d'ús del català, el castellà i altres llengües sumés 100).

Aquest mètode per avaluar l'ús lingüístic té força interès. D'una banda, el percentatge d'ús facilita un grau més alt d'objectivació, que altres maneres d'avaluar-lo (com ara: "usa el català molt, bastant, poc o gens", que té un caire molt més subjectiu). I obvia el problema de l'engruiximent de les opcions que combinen l'ús de diverses llengües (especialment català i castellà), que ens apareix en altres enquestes, amb percentatges significatius. Com hem de comptabilitzar aquests casos, com un ús al 50% d'ambdues llengües? O en un percentatge més asimètric d'una respecte a l'altra? En el nostre cas aquest problema no hi és. Finalment, ens permet un tractament analític molt divers. En podem fer la mitjana d'ús de català, castellà o altres llengües. Però també podem agrupar els enquestats per tipologies d'ús (els qui utilitzen el català un 0%, de 0 al 25%, etc.). En general, doncs, és un mètode més versàtil.

Aquesta manera d'avaluar l'ús ja s'havia utilitzat en altres ocasions (EUOC-97), tot i que limitat a una pregunta sobre l'ús en general. La principal novetat del Panel

2001/2002 és que s'ha emprat sistemàticament en preguntes referides a diferents situacions.

C. *Quan vostè s'adreça a un desconegut/da, en quin idioma inicia la conversa?*

Les opcions de resposta eren: en català, en castellà, en català o castellà indiferentment, en una altra llengua, no ho sap, no pertinent (no s'adreça mai a desconeguts/des).

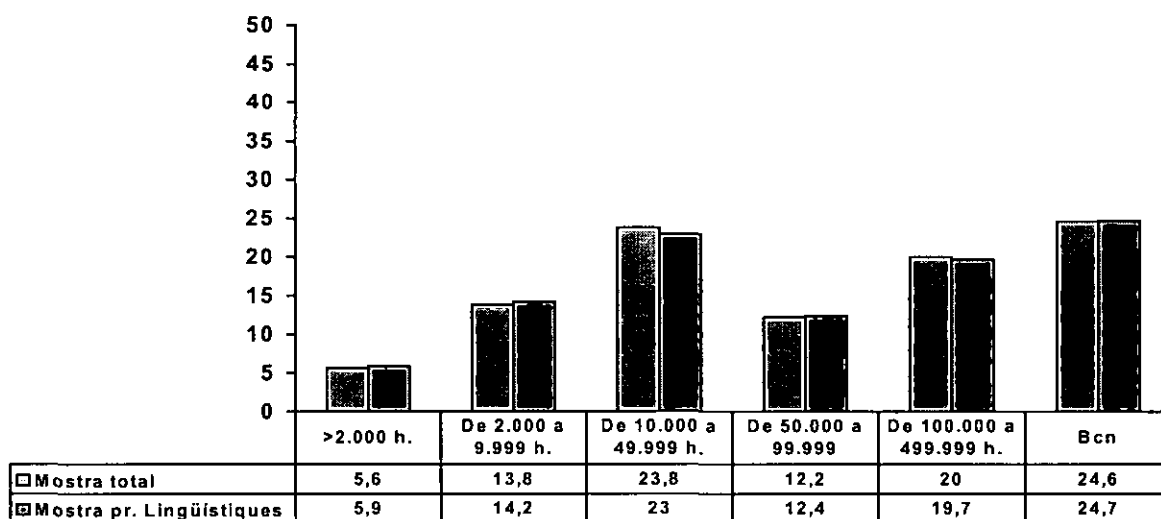
D. *Preferències lingüístiques de l'enquesta.*

El protocol lingüístic de l'enquesta era molt clar. Les persones que feien l'entrevista preguntaven als enquestats/des si volien fer-la en català, en castellà o els era indiferent. En aquest darrer cas, l'entrevista es realitzava en català. Disposarem, per tant, de dues dades: les preferències lingüístiques dels enquestats, i la llengua en què s'efectuà l'enquesta.

2.2. Les mostres

Com ja hem indicat anteriorment, el PaD (2001-2002) és una àmplia enquesta que, en la seva primera onada, va ser contestada per gairebé 4.500 persones, representatives de la població de Catalunya de més de 15 anys, per la qual cosa té un marge d'error prou petit com per extreure'n conclusions significatives. Tot i això, pel que fa a les preguntes lingüístiques, la mostra és menor, en la majoria dels casos al voltant de 3.800 persones. La diferència entre ambdues mostres es deu al fet que una part de les preguntes (sobre les característiques de la llar) foren respostes per algun altre membre de la llar, que no respongué el qüestionari individual (en què s'inclouen les preguntes lingüístiques). Aquesta dissemblança, atès que les reponderacions que comentarem en el proper apartat es van fer al conjunt de la mostra, fa necessari comparar algunes de les variables sociodemogràfiques de la mostra més àmplia, amb la de les persones que van contestar les preguntes lingüístiques.

Gràfic 2.1. Nre. d'habitants del municipi de residència. Comparació de la mostra total i la mostra de les preguntes lingüístiques. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

Els percentatges són pràcticament els mateixos, per la qual cosa no hi ha biaixos significatius de la segona mostra, respecte a la primera. Passa el mateix amb les variables sexe, lloc de naixement, edat i nivell d'instrucció.

A la gran majoria de les preguntes analitzades la mostra era de 3.858 persones, amb un marge d'error (amb un nivell de confiança del 95% i una variància $p=q=0,5$) de $\pm 1,61$ punts. En algunes preguntes (ús a la feina, a l'escola) la mostra era més minsa, perquè el nombre de persones per a les quals aquesta situació no els era pertinent era nombrós. A la taula següent indiquem el nombre de casos d'algunes de les mostres emprades, i el marge d'error corresponent.

Taula 2.1. Contingents d'algunes mostres i marges d'error associats. Panel 2001-2002.

Pregunta	Nre. enquestes	Marge d'error
"Clusters"	3.817 enqu.	$\pm 1,62$
Ús a la feina	2.144 enqu.	$\pm 2,16$
Ús a l'escola	406 enqu.	$\pm 4,96$

Finalment, en efectuar els encreuaments, les submostres obtingudes, normalment, tenen un volum més petit als citats més a dalt. Per aquest motiu, ens hem limitat a estudiar les que assolien valors iguals o superiors a les 400 enquestes. Consegüentment, en molt poques ocasions hem pogut obtenir dades en què una de les variables fos l'ús a l'escola, per raons òbvies. Únicament hem deixat de tenir en compte aquest criteri general quan les diferències entre les xifres de les diverses opcions eren força grans, superiors, en qualsevol dels casos, a la suma dels marges d'error considerats.

2.3. Les ponderacions.

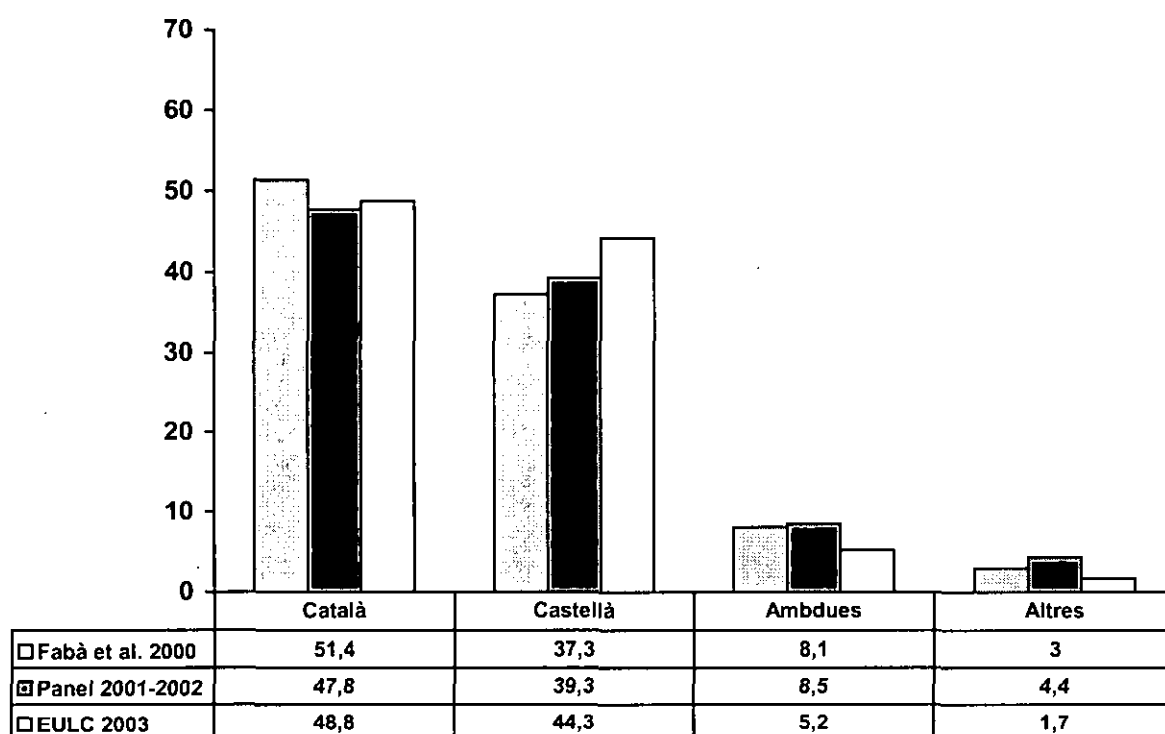
Si les mostres de les enquestes s'efectuessin de manera perfectament aleatòria (és a dir, si tots els components de l'univers estudiat tinguessin les mateixes possibilitats de formar part de la mostra), la seva representativitat estaria assegurada (amb els marges d'error corresponents).

Però aquesta condició òptima resulta difícil d'aconseguir. Entre altres raons, qualsevol enquesta sempre té un cert rebuig, la qual cosa pot implicar un determinat biaix. Per limitar aquesta possibilitat, molt freqüentment els estudis demoscòpics estableixen la necessitat que les mostres compleixin alguns requisits: que comptin amb una quota determinada d'individus, per exemple, d'acord a una o diverses variables sociodemogràfiques. De forma estàndard, aquestes variables acostumen a ser, com a mínim, el territori (quotes per províncies, per nombre d'habitants, etc.), el sexe i l'edat. La composició numèrica de les quotes s'estableix d'acord als contingents respectius dels censos i els padrons, pel que fa a aquestes variables (o altres estudis demogràfics, que es considerin prou solvents).

El contingent d'aquestes quotes es determina, per tant, de forma proporcional als dels corresponents estudis que es prenen com a referent. Això, de vegades, produeix un problema: els contingents d'alguns d'aquests grups són excessivament petits, si hom en vol desagregar les dades. Per evitar-ho, s'estableixen contingents no proporcionals, amb un nombre més gran de casos, dels que caldria si l'afixació fos estrictament proporcional. Però per evitar una distorsió de les dades del conjunt de l'enquesta, cal aplicar uns coeficients de reponderació per a aquests casos. Així s'ha fet, per exemple, tant al Panel 2001-2002 com a l'EULC-03.

Si hom compara les dades d'alguna pregunta d'enquestes força recents (en les quals s'han aplicat quotes o reponderacions, respecte a les tres variables abans esmentades), hom adverteix uns resultats semblants. Vegem, per exemple la llengua d'identificació de les enquestes Fabà *et al.* 2000, Panel 2001-2002 i EULC-03.

Gràfic 2.2. Llengua d'identificació. Catalunya 2000, 2001-2002 i 2003. Percentatges.

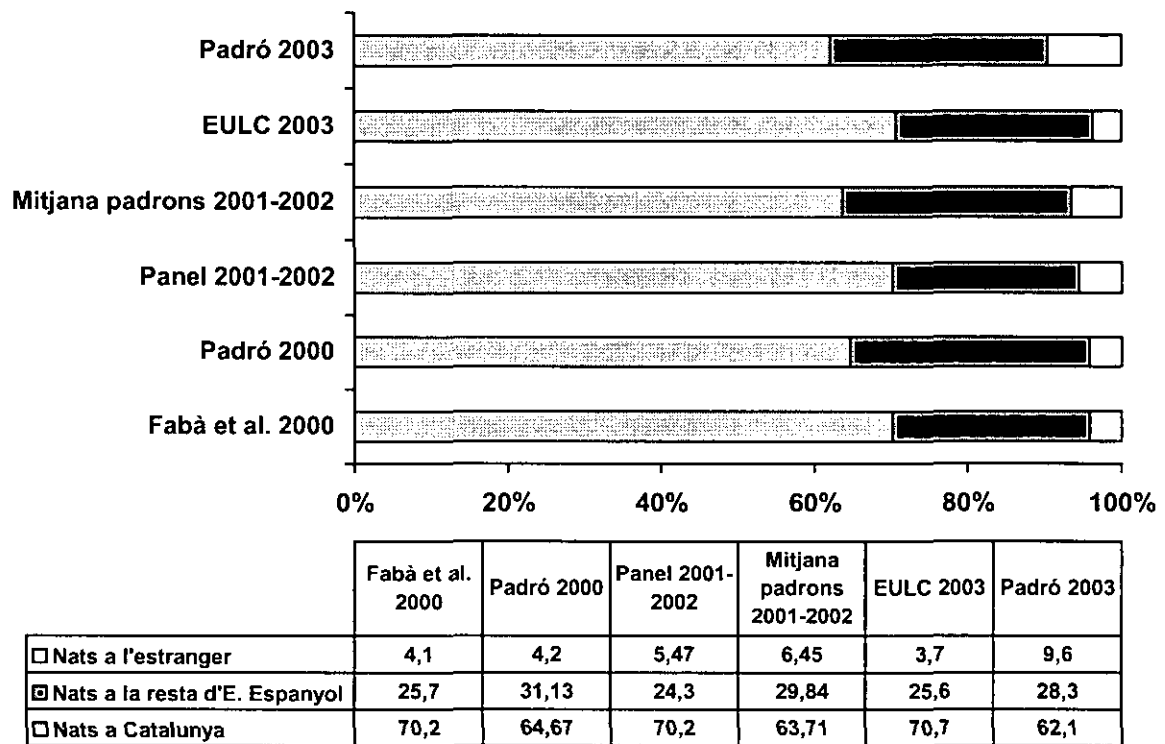

Les xifres són, com hem dit, molt semblants, la qual cosa podria avalar, d'entrada, la seva plausibilitat. Però, per confirmar-ho, seria important contrastar-les amb el *límit de representativitat de Torres*⁴. Aquest sociolingüista (ateses les àmplies diferències, d'enquestes força coetànies, entre preguntes relativament semblants) va proposar de contrastar els valors de la variable origen geogràfic (lloc de naixement) dels enquestats, i els dels censos o padrons de l'any més proper a l'enquesta en qüestió. Va establir que la diferència entre ambdues xifres no podia ser superior a la suma del marge d'error de

⁴ Veure Vila, F.X (2003) i Torres, J (2003). Treballs de Sociolingüística Catalana, 17.

l'enquesta més dos punts addicionals. Què passa si apliquem aquest criteri a les enquestes esmentades, tot considerant com a referència els padrons dels anys corresponents?

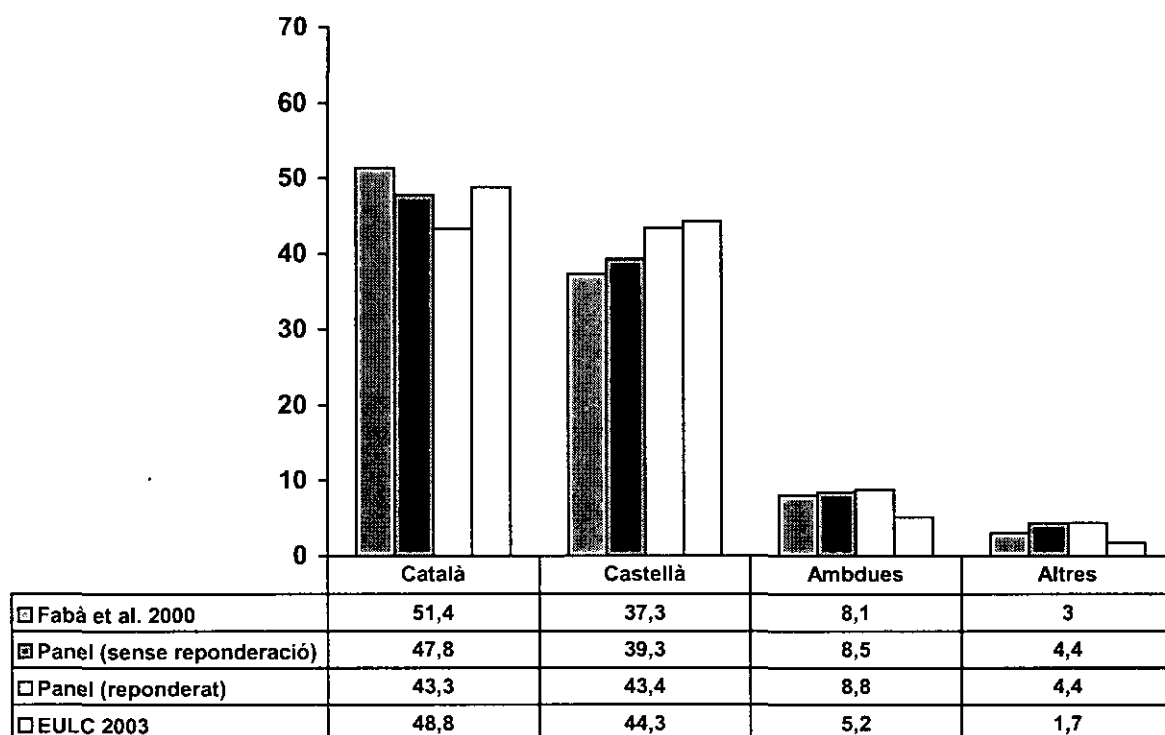
Gràfic 2.3. Lloc de naixement dels enquestats, segons les enquestes i els padrons corresponents. Catalunya 2000, 2001-2002 i 2003. Percentatges.

Els patrons són força semblants entre els tres estudis: les enquestes compten amb un nombre superior de persones nascudes a Catalunya que els respectius padrons, i hi ha una subrepresentació de les nascudes a la resta de l'estat espanyol o a l'estranger. Dintre de les semblances, les dues primeres (Fabà *et al.* i Panel) encara s'assemblen més, mentre que l'EULC-03 compta amb una representació més bona dels nascuts a la resta de l'estat espanyol, i una subrepresentació més marcada dels nascuts a l'estranger. Si hom apliqués el sedàs de Torres (tot considerant únicament el percentatge de nats a Catalunya), les diferències respectives serien molt semblants (de 6,6 punts, 6,49 punts i 8,6 punts, respectivament). L'augment de dos punts de la darrera enquesta és conseqüència, d'una banda del creixement del nombre d'estrangers (d'acord al padró del 2003) i de la seva subrepresentació (la més marcada de totes tres) en l'enquesta.

Tot i que el Panel es troba ben situat, atès que era possible reponderar les dades, tot considerant la variable origen geogràfic, així s'ha fet. Malgrat tot, per qüestions tècniques, la font que s'ha emprat ha estat el cens del 2001. La diferència, tot aplicant la reponderació, és la següent:

Gràfic 2.4. Llengua d'identificació. Fabà *et al.* 2000, Panel 2001-2002 (sense reponderació), Panel 2001-2002 (reponderat), EULC 2003. Percentatges.

El canvi només afecta al volum dels catalanòfons i els castellanòfons, i deixa pràcticament intactes els contingents dels altres dos grups. En el primer cas, tot i que el marge és escàs, produeix un canvi qualitatiu important: mentre en l'enquesta no reponderada els catalanòfons eren el grup més nombrós, al Panel reponderat es produeix un clar equilibri entre els dos principals grups lingüístics.

A partir d'ara, totes les xifres es refereixen a l'enquesta reponderada. Així, doncs, el Panel 2001-2002 esdevé la primera enquesta, amb dades lingüístiques, reponderada d'acord a la variable de l'origen geogràfic (que diversos estudis, cada cop més, assenyalen com una variable amb una notòria correlació amb l'ús lingüístic).

En la presentació de les dades no hem tingut en compte els percentatges de no sap/no contesta, per la qual cosa és possible que la suma de les xifres que es presenten no sumi 100. En qualsevol dels casos, aquests percentatges sempre són molt minsos i no afecten substancialment als resultats finals.

3. Els resultats

Dividirem aquest capítol en quatre apartats.

En el primer, avaluarem els resultats de la llengua d'identificació. Cada cop més, les anàlisis sobre la situació de les llengües a Catalunya confirmen la notable correlació entre aquesta variable i l'ús lingüístic, per la qual cosa és especialment important copsar-ne el capteniment.

Segonament, estudiarem l'ús lingüístic. Tot distingit tres grups: l'ús a la llar, amb els amics, els veïns i a les botigues, d'una banda; a la feina i a l'escola, de l'altra; i, finalment, en converses amb un desconegut. El contrast entre els dos primers i el darrer és metodològic: mentre a aquells se n'avaluava l'ús mitjançant un percentatge, en el cas de la llengua amb desconeguts hi havia diverses opcions de resposta, i calia triar-ne una. Pel que fa al primer i el segon cas, hi ha una diferència, d'una banda, de precisió (no sabem a què ens referim exactament quan preguntem sobre l'ús a la feina o a l'escola: la llengua que usem amb els consumidors, amb els companys de feina, amb els caps...; l'idioma que emprem amb els companys de classe, el de les activitats acadèmiques...?). I de l'altra, de grandària de la mostra, tal com hem exposat en el capítol anterior.

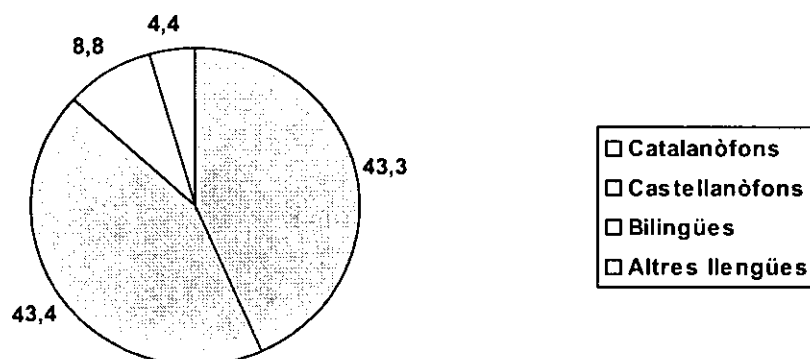
En el tercer apartat, estudiarem les preferències lingüístiques, quant a la llengua de l'enquesta, i la llengua en què es va desenvolupar la conversa entre els enquestadors i els enquestats.

I clourem aquestes ratlles amb unes conclusions.

3.1. La llengua d'identificació.

Recordem el comentari terminològic que hem fet a la introducció. En aquest informe anomenarem catalanòfons a les persones que afirmen que la seva llengua és el català; altrament, parlarem de castellanòfons. Els qui afirmen que tenen dues llengües d'identificació, el català i el castellà, seran els bilingües identitaris (en els gràfics, per simplificar, només hi posarem "bilingües"), mentre que no caldrà buscar un mot específic pels que declaren altres llengües d'identificació, atès que no en parlarem massa.

Gràfic 3.1. Llengua d'identificació. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

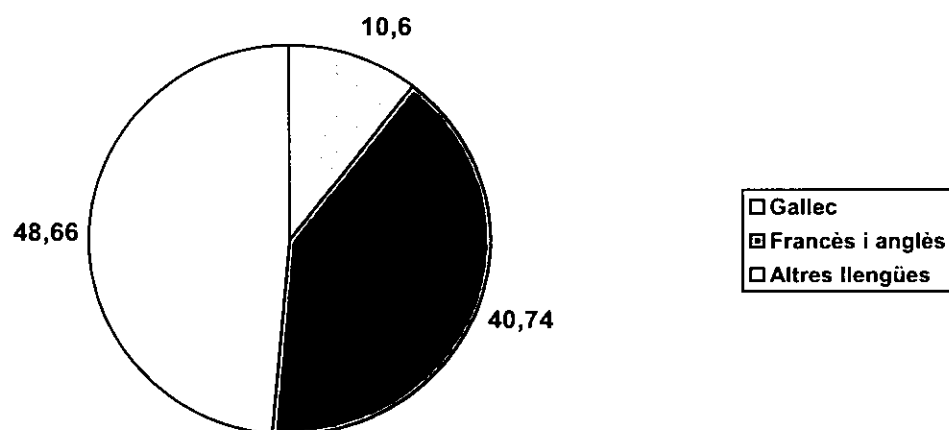

Doncs, bé, segons l'enquesta, a Catalunya hi ha dos grans grups identitaris, amb una importància numèrica relativament semblant, la dels catalanòfons (43,3%) i els castellanòfons (43,4%). Molt lluny, hi ha els bilingües identitaris (8,8%) i els que declaren tenir altres llengües d'identificació (4,4%).

Aquesta situació reflecteix ben clarament la gran importància que assoliren al Principat les grans immigracions dels anys cinquanta, seixanta i setanta, amb l'aportació d'importantíssims contingents de població que tenien com a llengua el castellà. Aquesta importància encara seria més manifesta si hom fes referència a la llengua inicial (la que la població va aprendre, de petita, a casa seva). El PaD no conté aquesta pregunta, però altres fonts ens indiquen que, pel que fa a aquest aspecte, els castellanoparlants inicials sempre estan aproximadament deu punts per sobre dels que tenen el català com a llengua inicial (a l'EULC-03, per exemple, els percentatges respectius són d'un 53,5% de castellanoparlants inicials, respecte a un 40,4% de catalanoparlants, també inicials). I que hi ha un percentatge significatiu de catalanòfons que tenien com a llengua inicial el castellà. Consegüentment, si hi apliquéssim aquest esquema, els castellanoparlants inicials serien els més nombrosos, amb més d'un 50% de la població, i els catalanoparlants inicials no n'arribarien al 40%. Que amb aquestes xifres, la situació actual sigui relativament equilibrada és fruit de la capacitat d'atracció del català, que s'ha mantingut en aquestes dècades, tot i la important allau immigratòria. Una capacitat d'atracció, però, relativament limitada, ja que el català només ha aconseguit atreure a una part minoritària (no més enllà del 15 o el 20%) de les persones amb llengua inicial castellana.

També és important assenyalar el 4,4% d'enquestats amb altres llengües. És un grup relativament heterogeni, com podem copsar tot entrellucant el següent gràfic.

Gràfic 3.2. Altres llengües d'identificació, tret del català o el castellà. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

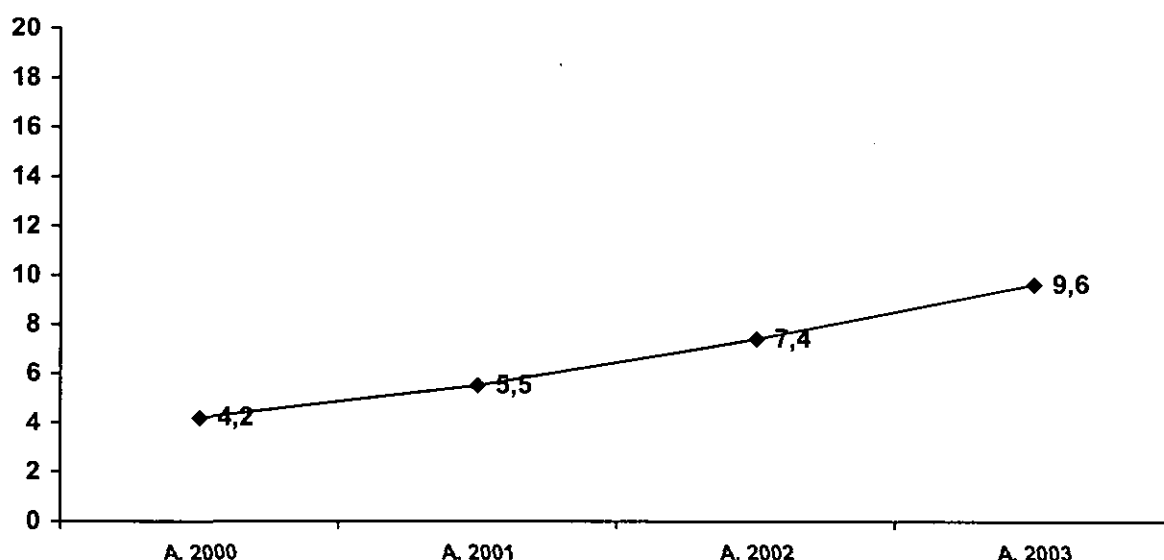

La gran majoria dels gallegòfons són persones no nascudes a Catalunya (segurament nascudes a Galícia) que mantenen el gallec com la seva llengua d'identificació (no sabem si de forma exclusiva o combinada amb el castellà i/o el català), que provenen de

les immigracions ja esmentades. Però els dos grups principals són els anglòfons i francòfons, d'una banda; i els qui afirmen tenir altres llengües d'identificació. El primer també és, probablement, un conjunt complex (un testimoni de la seva complexitat és que es migparteix entre els nascuts a Catalunya i els nats a l'estranger), mentre el segon és, majoritàriament, el de les persones immigrades que han arribat a Catalunya més recentment.

Perquè aquesta és una altra. Si fins fa uns anys, hom considerava que, a partir de meitats de la dècada dels setanta, el procés migratori s'havia aturat, ara ja es pot parlar amb claredat d'una nova onada migratòria, amb un creixement molt intens d'ençà els darrers anys del segle XX. Una onada migratòria formada, contràriament a l'anterior, bàsicament per estrangers (persones que no han nascut a l'Estat espanyol). N'és un bon testimoni l'evolució dels estrangers als padrons, des del 2000 fins al 2003 (respecte a la població de 15 anys o més).

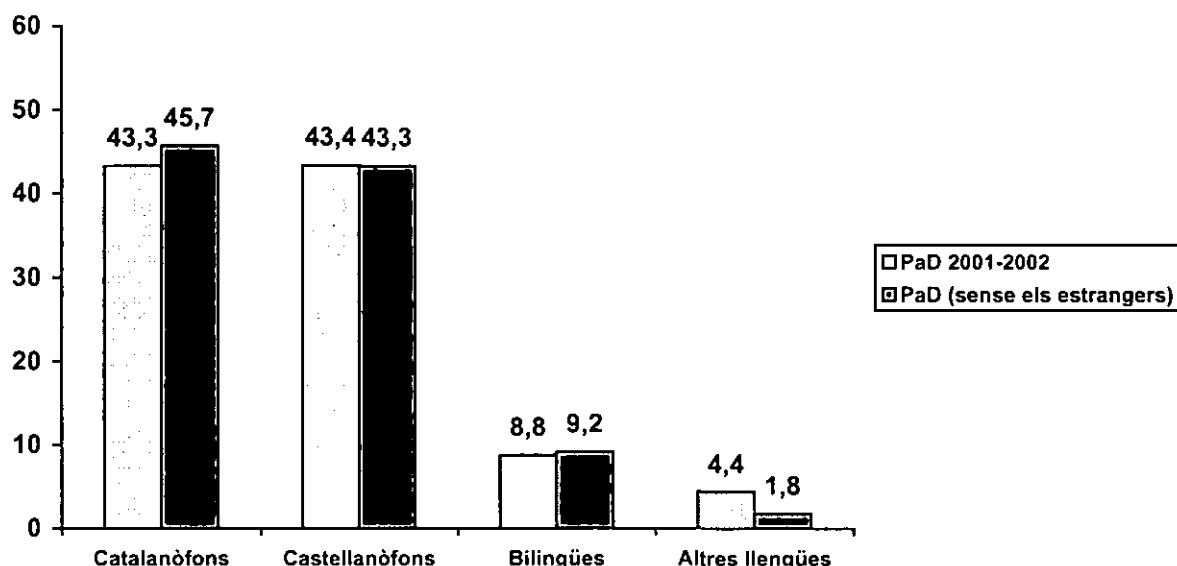
Gràfic 3.3. Percentatge de nats a l'estranger, respecte a la població de 15 anys o més. Catalunya 2000-2003.

Font: Idescat. Padrons continus de població 2000-2003.

Sembla que és convenient analitzar els valors que obtindria la identitat lingüística, sense l'aportació dels estrangers. Vegem-ho.

Gràfic 3.4. Llengua d'identificació, amb la població estrangera o sense. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

Les diferències no són abrumadores. Però es produeix un canvi qualitatiu. Sense comptabilitzar els estrangers, el grup majoritari és el dels catalanòfons. I si hom agrupa els no catalanòfons, com hem fet anteriorment, la situació és molt equilibrada: aproximadament un 45% de la població serien catalanòfons, 45% no catalanòfons, i gairebé un 10% bilingües identitaris. Per contra, com hem vist abans, amb els estrangers, els no catalanòfons serien majoritaris, amb gairebé un 48% de la població, davant d'un 43% de catalanòfons. El més significatiu, de tot plegat, és que si les tendències al creixement dels estrangers es mantenen, aquesta discordança es pot incrementar.

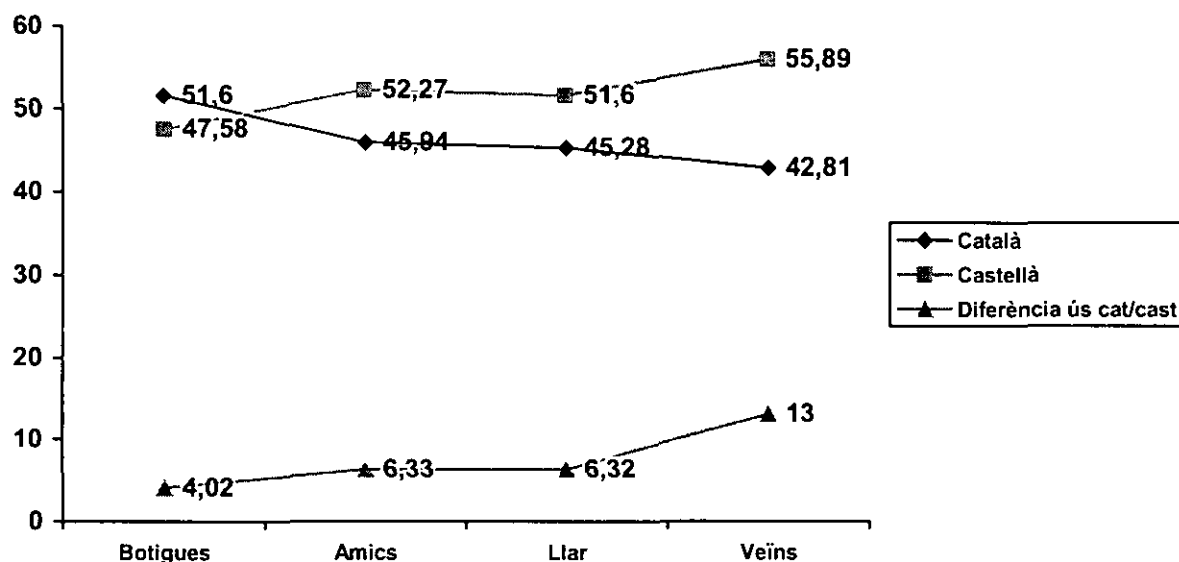
3.2. L'ús lingüístic.

No ho hem dit fins ara, però convé remarcar-ho. Com sempre en les enquestes, les dades són declarades. I és possible que els enquestats tingui una determinada propensió a inflar o desinflar les diverses opcions de resposta, sense que això s'adigui necessàriament als usos efectuats veritablement. Hem de prendre'ns, doncs, els resultats més com a indicatius de les grans tendències sobre l'ús lingüístic que com a xifres exactes.

En cadascun dels apartats següents, exposarem les dades mitjançant tres mètodes: les mitjanes d'ús del català i el castellà (l'ús d'altres llengües sempre és molt baix); l'agrupació dels enquestats en tipologies, d'acord a l'ús, també del català i/o del castellà; i, finalment, una altra agrupació, però atenent exclusivament al percentatge d'ús del català. La perspectiva que podrem oferir serà, doncs, força completa.

3.2.1. A la llar, amb els amics, els veïns i a les botigues.

Gràfic 3.5. Mitjanes d'ús del català i el castellà a les botigues, amb els amics, a la llar i amb els veïns. Catalunya 2001-2002.

La mitjana d'ús del català està sempre per sota de la del castellà, excepte en l'ús lingüístic a les botigues, on el català és majoritari. Tot i això, la diferència entre ambdós usos, en aquest cas, és la més petita de totes, només de 4 punts. Allà on l'ús del català és més baix és amb els veïns, i també allà on la distància entre l'un i l'altre és més gran, de 13 punts a favor del castellà.

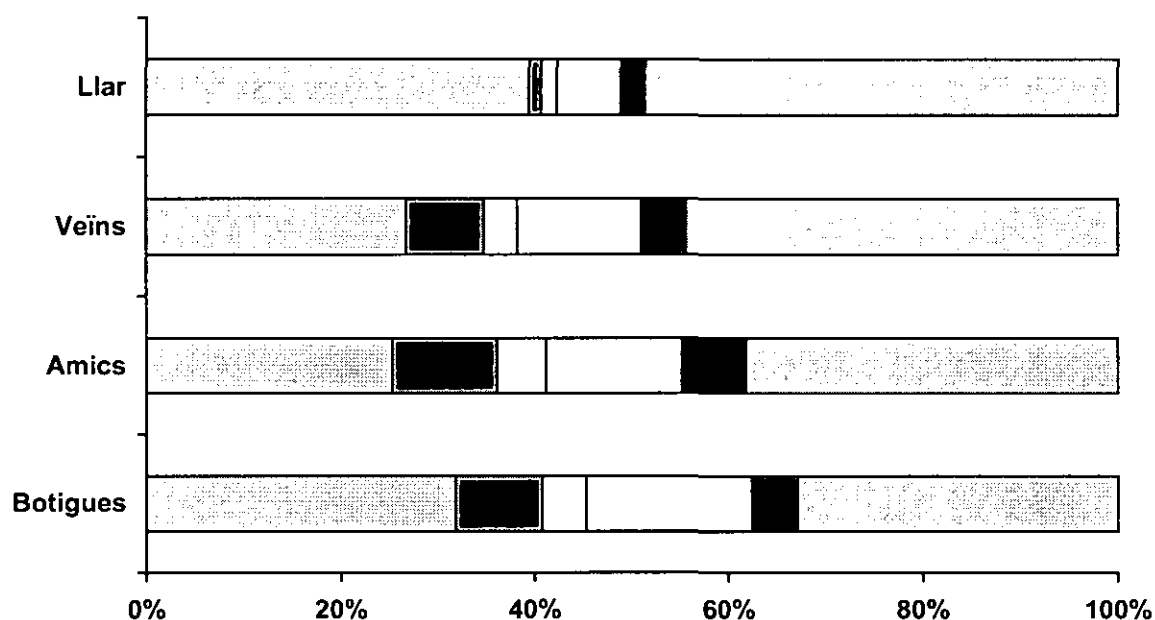
Per interpretar aquestes dades, probablement, caldria atènyer a diversos elements: el caràcter més o menys "públic" de les situacions; la possibilitat (o no) de triar els interlocutors per part dels catalanòfons (hom tria molt més els amics o la parella, que els veïns, posem per cas); les normes o hàbits lingüístics en interaccions "mixtes" (de catalanòfons amb no catalanòfons), etc. D'entrada, sembla com si les situacions més "públiques" (a les botigues) facilitessin més l'ús del català, mentre les més vinculades a la "privacitat" conduís al fenomen contrari; i d'aquestes últimes, el pitjor cas fóra aquell on la possibilitat de "triar" els interlocutors fos més difícil, i les interlocucions es produïssin de manera més propera a l'atzar. Cal prendre's, però, aquestes possibles interpretacions d'una manera indicativa, atès que el ventall de possibilitats és molt petit.

Si de les mitjanes passem a una aproximació més rica en matisos, ens trobarem amb la taula 3.1 i el gràfic 3.6.

Taula 3.1. Ús del català i el castellà a les botigues, amb els amics, a la llar i amb Els veïns. Catalunya 2001-2002. Percentatges:

	Sempre en català	Majoritàriament en català	Igual en català que en castellà	Majoritàriament en castellà	Sempre en castellà
Botigues (3831)	31,8%	13,9%	14,9%	7,2%	32%
Amics (3858)	25,3%	15,8%	11,9%	8,8%	35,9%
Llar (3858)	39,4%	3%	5,8%	3,3%	45,1%
Veïns (3857)	26,7%	11,5%	10,8%	6,6%	43%

Gràfic 3.6. Ús del català a les botigues, amb els amics, els veïns i la llar, per grups percentuals. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

	Botigues	Amics	Veïns	Llar
□ 0%	32,9	38,2	44,4	48,6
■ 1-25%	4,7	6,6	4,6	2,5
□ 26-50%	17,1	14	12,8	6,6
□ 51-75%	4,5	5,1	3,5	1,6
□ 76-99%	9	10,8	8	1,3
□ 100%	31,8	25,3	26,7	39,4

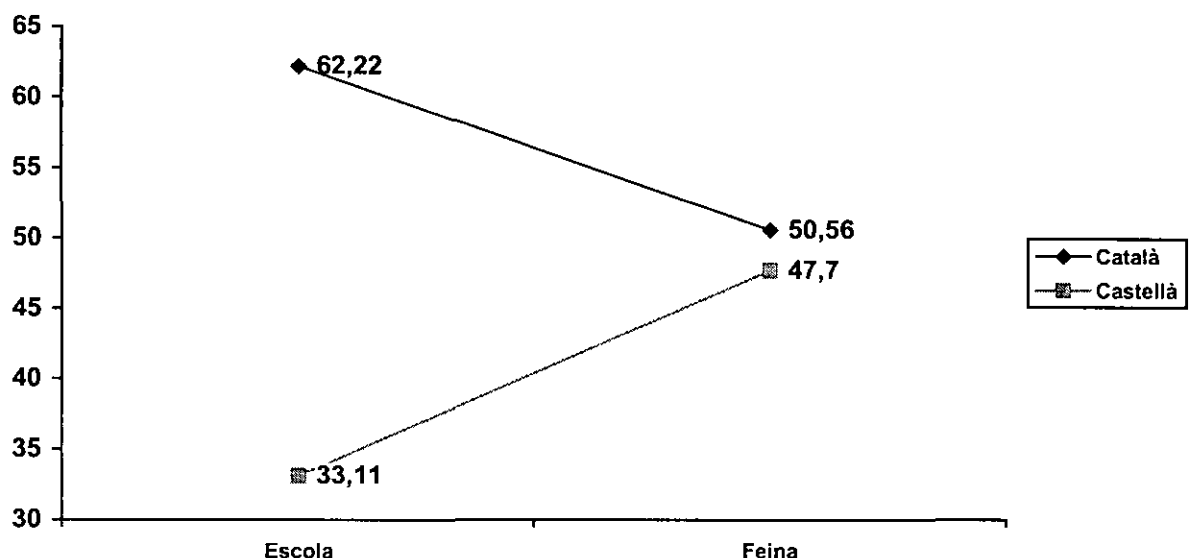
Si ens fixem únicament en els dos casos extrems (el dels que utilitzen sempre el català, i els que no l'empren mai), podem apreciar que és en l'ús a la llar on aquests percentatges esdevenen més nombrosos. Així, al gràfic, els usos combinats de català i castellà, a la llar, només són importants per a un 12% de la població. Per contra, si els ajuntéssim serien el grup majoritari (amb el 36%, aproximadament), tant pel que fa a les

botigues, com amb els amics. I el segon grup, per ordre d'importància, amb els veïns. Podem obviar aquests casos, o tenir-ne poca consideració, quant als usos lingüístics a la llar, però de cap de les maneres en les altres situacions.

Tot retornant a les diferències que es produïen entre els mitjanes d'ús del català (tret de l'ús a la llar), l'ús majoritari del català a les botigues es produeix gràcies a un increment de l'ús exclusiu del català (un 31,8% de la població, enfront d'un 25,3% i un 26,7% amb els amics i els veïns, respectivament, d'acord tant al gràfic com la taula), i un decrement de l'ús nul (un 32,9%, enfront d'un 38,2% amb els amics i, especialment, d'un 44,4%, amb els veïns). L'acció combinada d'ambdós factors produiria el contrast del gràfic 3.5. O, també en el cas dels veïns, el pes majoritari dels que no usen gens el català, afavoriria que aquesta situació se situés a la cua, quant a la mitjana d'ús del català.

3.2.2. A la feina i l'escola.

Gràfic 3.7. Mitjanes d'ús del català i el castellà a la feina i l'escola. Catalunya 2001-2002.

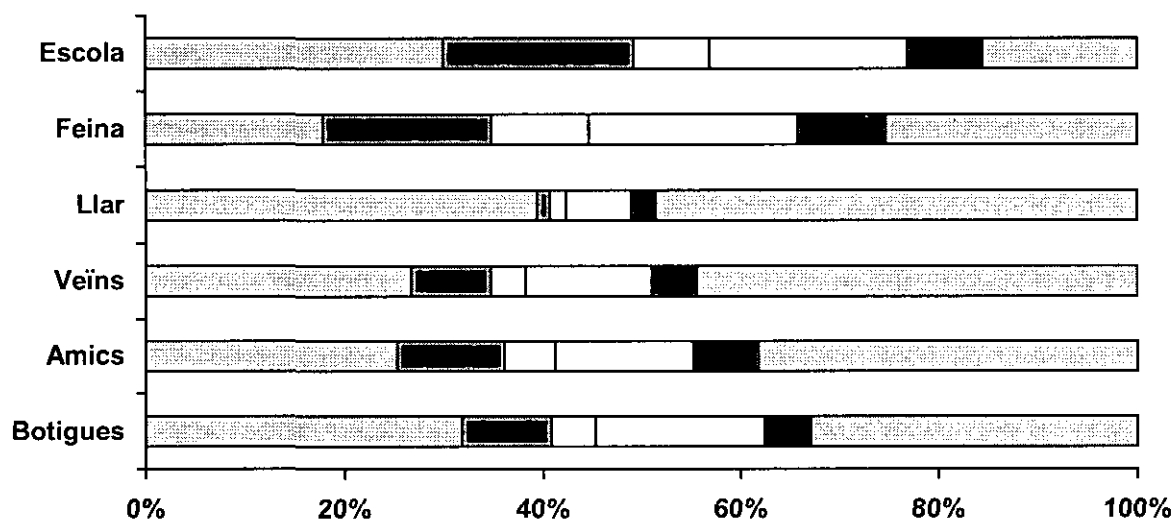
Aquestes dues situacions són més difícils d'interpretar, atès que no s'especifica a què ens estem referint. L'ús lingüístic a l'escola ens parla, exclusivament, de l'ús entre els companys de classe dels enquestats (recordem que només en són, aproximadament, uns 400), o bé es refereix a l'ús en general, tot incloent les interlocucions acadèmiques? Si hom compara la mitjana d'ús (62,22), amb altres resultats que es refereixen a l'ús amb companys de classe (a l'EULC-03, per exemple, un càlcul ponderat de les diverses opcions de resposta assoliria un valor d'una mica més de 50 punts), més aviat ens decantaríem per la segona de les opcions. Pel que fa a l'ús a la feina, la situació seria relativament semblant.

Taula 3.2. Ús del català i el castellà a l'escola i la feina. Catalunya 2001-2002.
Percentatges.

	Sempre en català	Majoritàriament en català	Igual en català que en castel.	Majoritàriament En castellà	Sempre en castellà
Escola (406)	29,9%	27%	13,6%	12,3%	11,3%
Feina (2144)	17,8%	26,8%	15,2%	13,1%	23,7%

Finalment, tot i les diferències assenyalades entre les situacions de l'apartat anterior i aquest, hem volgut observar-les conjuntament, per tenir-ne una perspectiva més global, al gràfic 3.8.

Gràfic 3.8. Ús del català a les botigues, amb els amics, els veïns, la llar, a la feina i l'escola per grups percentuals. Catalunya 2001-2002.
Percentatges.

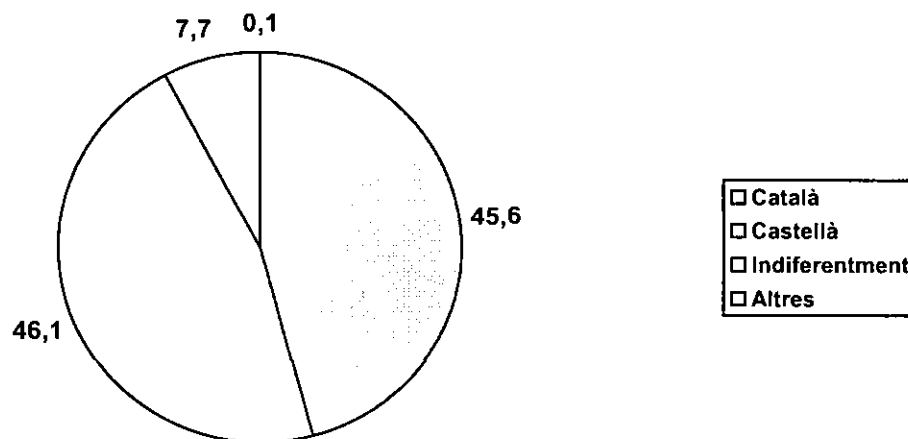
	Botigues	Amics	Veïns	Llar	Feina	Escola
□ 0%	32,9	38,2	44,4	48,6	25,3	15,5
■ 1-25%	4,7	6,6	4,6	2,5	8,9	7,6
□ 26-50%	17,1	14	12,8	6,6	21,2	20
□ 51-75%	4,5	5,1	3,5	1,6	9,8	7,7
▣ 76-99%	9	10,8	8	1,3	17	19,3
□ 100%	31,8	25,3	26,7	39,4	17,8	29,9

S'hi insinuen tres tipologies: la llengua a la llar, on els casos en què es combina l'ús del català i el castellà és molt feble (només ateny a un 12% del conjunt dels enquestats); l'ús a l'escola i a les botigues, on l'ús exclusiu del català es troba al voltant del 30% del conjunt; i, finalment, els altres casos, en què aquest ús exclusiu va del 20% al 25% del total d'enquestats.

3.2.3. En converses amb un desconegut.

Recordem que la manera en què s'avalua l'ús lingüístic en aquesta pregunta és diferent a les anteriors. Així, si abans es demanava un percentatge d'ús del català, el castellà o altres llengües, ara les opcions de resposta són les que s'assenyalen al gràfic 3.9.

Gràfic 3.9. Llengua amb què inicia converses amb un desconegut. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

Els resultats dibuixen un panorama força equilibrat entre el català i el castellà, amb un petit percentatge de persones que utilitzen de forma indiferenciada ambdues llengües. Les altres llengües obtenen un valor molt baix. Per interpretar de forma adequada aquestes dades, cal tenir en compte que no és el mateix preguntar per la llengua que hom parlava amb el seu pare, o la seva mare, o els fills; que atendre a les preguntes de l'apartat anterior sobre l'ús lingüístic amb els veïns, els amics, o a les botigues; que respondre a una pregunta com la que aquí comentem: quina llengua parla amb un desconegut.

Probablement, els resultats de la llengua familiar siguin molt més fiables (es fàcil de recordar la llengua que es parla o es parlava amb els progenitors, o amb els fills, atès que es refereix a pocs casos i, com hem vist, molt polaritzats en les situacions extremes); més problemàtic és concedir un valor absolut a l'ús en altres situacions (amb els amics, els veïns, les botigues...), atès que les situacions són més nombroses, i més diverses. Els haurem de concedir un significat més indicial, per tant, com l'expressió **de tendències de fons**. Finalment, la pregunta que ara comentem encara té un caràcter més accentuadament indicial. Hom pot enumerar qui són els seus amics (i com hi parla), però resulta més difícil de recordar les vegades en què s'ha tingut necessitat de preguntar a algun desconegut, al carrer, alguna indicació (l'hora, la manera d'apropar-se a un lloc determinat, etc.). I probablement l'ús lingüístic, en aquestes situacions, depèn molt del context (hom no farà el mateix si la pregunta es fa al peu de la boca de metro de la línia 1, al Fondo, a Santa Coloma de Gramenet,

que si la situació es produeix a la vora de l'Ebre, al bell mig de Tortosa). Fet i fet, però, la pregunta s'ha utilitzat com una manera (sempre aproximada) d'intentar copsar el capteniment lingüístic de la població, en iniciar-se una conversa⁵.

Consegüentment, durant aquest informe, no ens hi referirem d'una manera especial.

3.3. Preferències lingüístiques i llengua de l'enquesta.

En iniciar-se l'entrevista, es preguntava a les persones enquestades si es volia que aquesta es realitzés en català, en castellà, o els resultava indiferent. En aquest darrer cas, es feia en català.

Aquest protocol ens forneix dues informacions importants: d'una banda, una certa predisposició dels enquestats a utilitzar una llengua o l'altra; i, en segon lloc, una mesura indirecta sobre la capacitat de parlar en català, ni que sigui en un context tan limitat com una entrevista pautada, com la del Panel que analitzem. Ens hi referirem, tant des d'un punt de vista, com de l'altre.

Taula 3.3. Preferències lingüístiques de l'enquesta. Catalunya 2001-2002.
Percentatges.

Català	55,3%
Castellà	40%
Indiferent	4,7%
	N= 3839

La gran majoria dels enquestats van triar el català, per fer l'enquesta, mentre que una petita porció (d'un 4,7%) escollien l'opció "indiferent". Tot plegat, el grup dels que triaven el castellà, esdevingué una minoria. Això sí, una minoria molt significativa. Si hom compara aquestes xifres amb les del percentatge de parlants de 15 anys o més que afirmen "saber parlar" el català, segons el cens del 2001, la discrepància és manifesta. El 2001, un 74,60% eren, potencialment, parlants del català, i només un 60% el van parlar efectivament, a l'enquesta. D'on provenen, aquests gairebé 15 punts de diferència?

D'una banda, hom pot posar en qüestió el rigor de les dades del cens del 2001, tal com ho ha manifestat la xarxa Cruscat de l'Institut d'Estudis Catalans⁶. Però, de l'altra, hi ha

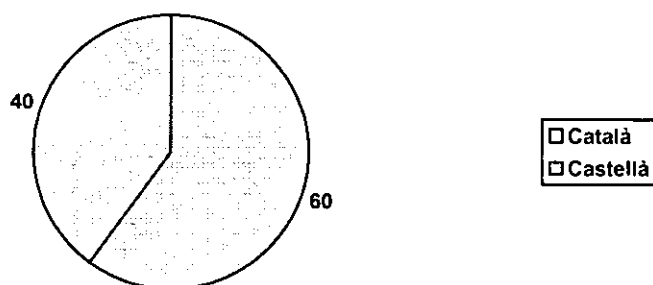
⁵ Veure Fabà, A: *L'ús interpersonal del català i altres variables sociolingüístiques. Assaig d'un model numèric. El cas de Santa Coloma de Gramenet*. Revista de Llengua i Dret, 40. Desembre de 2003. I també Fabà, A: *Usos lingüístics i grups identitaris. Preferències i opinions lingüístiques*. A: Llengua i societat a Catalunya als inicis del segle XXI. Explotació de l'EULC-03 (en premsa).

⁶ Veure Xarxa CRUSCAT (2004) Les dades lingüístiques del cens de l'any 2001: alguns dubtes i limitacions. Document electrònic: <http://www2.iecat.net/cruscat/>

prou indicis que les autoavaluacions sobre la capacitat de parlar el català, produeixen un biaix, especialment entre els no catalanòfons: sempre n'hi ha un nombre superior que diuen que saben parlar en català, dels que el parlen en un context favorable.

Així, a l'enquesta Fabà *et al.* de l'any 2000, un 81% dels enquestats afirmava que podia parlar en català, però només un 72% l'usaven efectivament durant l'entrevista de l'enquesta. Val a dir que, en aquest cas, el protocol lingüístic era diferent al del Panel: allà, les enquestadores s'adreçaven en català a les persones entrevistades, i només canviaven al castellà quan els mateixos enquestats ho feien. Doncs bé, en encreuar aquestes dades amb la llengua d'identificació, entre els catalanòfons la coincidència entre la capacitat de parlar el català i la llengua efectivament utilitzada en l'entrevista era plena; per contra, entre els bilingües identitaris i els castellanòfons, hi havia una diferència de més de 15 punts, sempre a favor de l'autoavaluació sobre la competència oral en català. Tot sembla indicar, doncs, que el prestigi del català en fa sobrevalorar, en aquests casos, el seu coneixement.

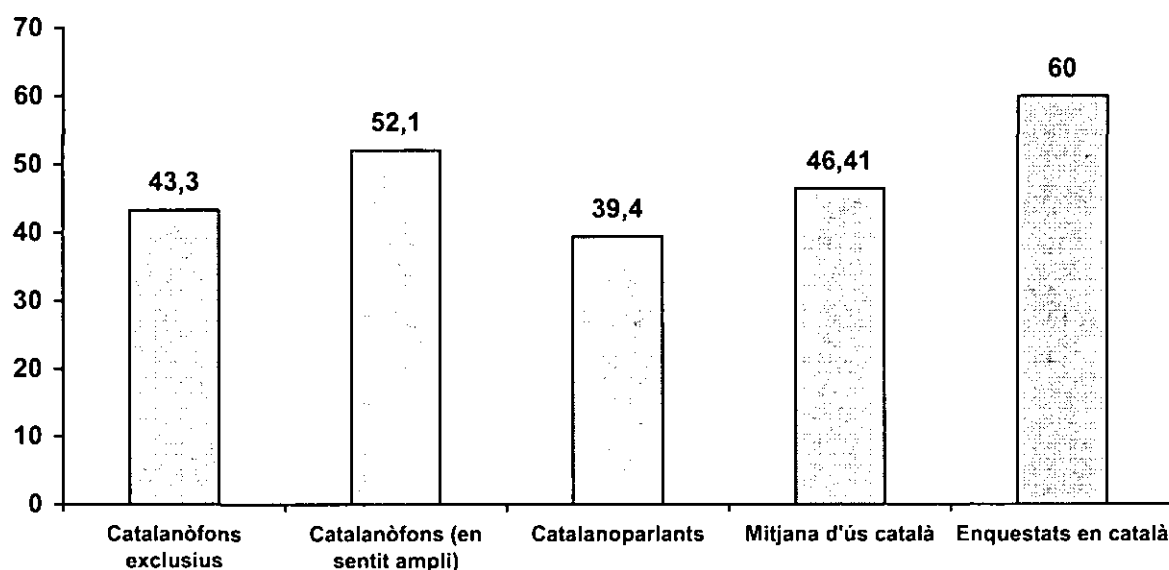
Gràfic 3.10. Llengua de l'enquesta. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

3.4. Resum i conclusions

Per resumir les diverses dades exposades, hem recorregut a un expedient convencional, però efectiu. Hem col·locat, davant per davant, els resultats del percentatge de catalanòfons (exclusius, o en sentit ampli, afegint-hi els bilingües identitaris), el dels catalanoparlants (hem calculat els enquestats que afirmaven parlar un 50% o més, tant amb els amics, com a la llar, amb els veïns o a les botigues); la mitjana d'ús de català de les situacions anteriors; i, finalment, el percentatge d'enquestats que han efectuat l'entrevista en català.

Gràfic 3.11. Catalanòfons (exclusius o en sentit ampli), catalanoparlants, mitjana d'ús del català i llengua de l'enquesta. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

La xifra més baixa és la del nombre de catalanoparlants, amb un 39,4% del total. Aquí és important tenir en compte la forma en què hem definit aquest grup. Es tracta de les persones que afirmen emprar, tant amb els amics, com a la llar, amb els veïns o a les botigues un 50% o més de català. Si féssim el mateix, però amb el castellà, el resultat seria d'un 35,6% del conjunt. Enmig ens quedaria un volum important d'enquestats (del 25% del total) que es trobarien en situacions mixtes (com ara utilitzar un 50% o més el català a les botigues, però menys d'aquesta xifra a la llar). Tot plegat, ja ens indica la complexitat de la situació sociolingüística catalana, on el pes d'aquests casos més allunyats dels "extrems" és força important.

Si ara abordem l'ús del català, però des del punt de vista de les mitjanes, la xifra és més notable, tot i que no arriba al 50%. És normal que sigui més alta, atès que les situacions mixtes que anteriorment no consideràvem; o l'ús del català dels que no l'usen majoritàriament, però l'utilitzen (ni que sigui amb uns percentatges relativament baixos), ara sí que estan comptabilitzades.

Una perspectiva sintètica de l'ús lingüístic del català ens la proporcionen, doncs, ambdues dades. El volum dels usuaris majoritaris del català arriba gairebé al 40% de la població, mentre que la mitjana d'ús és una mica més alta, al voltant dels 46 punts, amb una escala de 0 a 100. En qualsevol dels casos, doncs, l'ús del català no és majoritari, al menys des del punt de vista que l'hem analitzat aquí.

Si hom relaciona aquestes xifres amb la del nombre de catalanòfons, el resultat és molt similar, la qual cosa indica l'àmplia dependència (com veurem més endavant) d'ambdues variables. Amb els matisos corresponents, que podrem apreciar a la següent secció. Si s'hi afegeix el nombre de bilingües identitaris, les xifres són més importants, per sobre, en qualsevol dels casos, de les dades sobre l'ús. Probablement, això ens

indica que l'aportació dels bilingües a l'ús lingüístic del català no es pot situar al mateix nivell que la dels catalanòfons.

Finalment, l'única xifra que depassa a bastament el 50% és la del percentatge d'enquestats que parlaren en català a l'entrevista (recordem, d'altra banda, que era la suma dels que manifestaven la voluntat de fer l'entrevista en català, o bé els resultava indiferent). És un primer testimoniatge que hi ha un potencial desaprofitat: persones que podrien parlar en català (perquè en tenen la capacitat, provada, atès que aquesta no és una dada declarada, sinó que s'efectuà realment), i que volen fer-ho, o no els representa un problema, però que, a la seva vida quotidiana no l'empren, ni de bon tros, de forma majoritària. Entre el volum de catalanoparlants (un 39,4%) i aquests "catalanoparlants potencials" (60%) hi ha un salt, pràcticament, de 20 punts percentuals.

4. Taules de contingència

Dedicarem una atenció especial als encreuaments amb la llengua d'identificació, atesa la important correlació que es produeix entre aquesta variable i l'ús lingüístic. Però, per completar la panoràmica, farem un resum semblant al que hem assajat a 3.4. tot encreuant les dades amb la grandària municipal, l'edat, el lloc de naixement dels enquestats i la classe social.

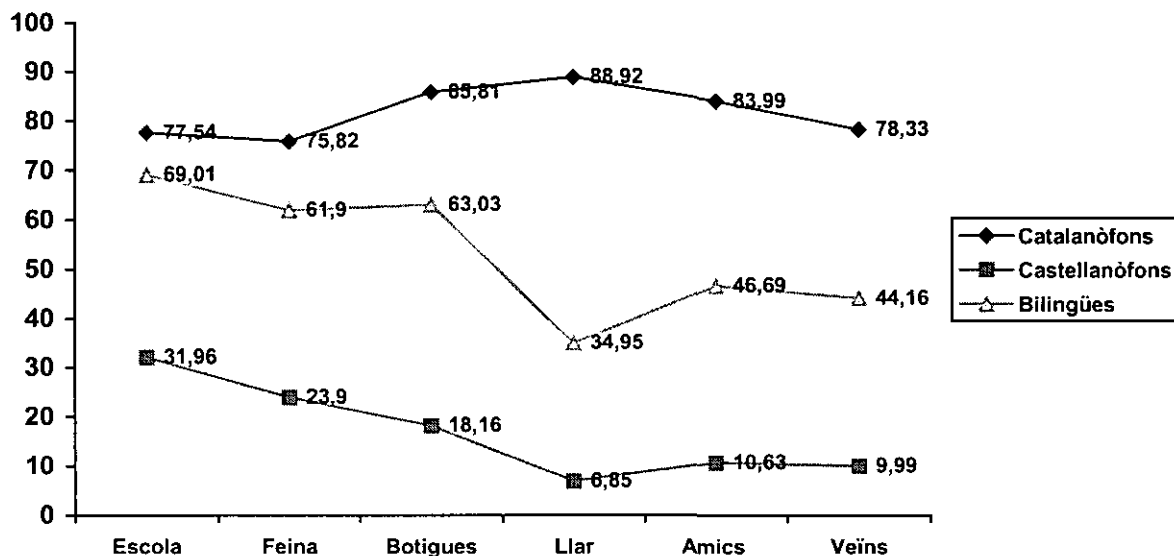
4.1. La llengua d'identificació

Començarem analitzant la relació entre la llengua d'identificació i les principals preguntes de tipus lingüístic (ús lingüístic, de forma percentual, i llengua de l'enquesta). Continuarem amb l'encreuament amb el territori, l'edat, l'origen geogràfic, el nivell d'instrucció i la classe social, per acabar amb l'autoposicionament nacional i polític.

4.1.1. La llengua d'identificació i altres variables lingüístiques.

Si atenem a les mitjanes d'ús del català en les diverses situacions analitzades per percentatges d'ús, el panorama que es dibuixa és el del gràfic 4.1. El comentarem des de dos punts de vista: l'ús del català per part dels catalanòfans, bilingües identitaris i castellanòfans, d'una banda; i les diferències que es produeixen entre els tres grups identitaris, pel tipus de situació, de l'altra.

Gràfic 4.1. Mitjanes d'ús del català en diverses situacions per llengua d'identificació. Catalunya 2001-2002.

Les mitjanes d'ús del català sempre són superiors en els catalanòfans, inferiors entre els castellanòfans, i intermèdies per als bilingües identitaris. Si hom en fes una mitjana (de les sis mitjanes), el resultat seria de gairebé 82 punts per als primers, 53 punts per als bilingües, i de pràcticament 17 punts, pel que fa als castellanòfans. Un resultat força previsible. Tot i això, cal remarcar que, entre els catalanòfans, no s'assoleix, ni de bon

tros, el valor màxim, per al qual encara hi manquen 20 punts. I que per als castellanòfons les mitjanes no són pràcticament nul·les, encara que els valors de català siguin baixos. Pel que fa als bilingües, la mitjana es troba al bell mig del recorregut. Quant a les altres llengües, que no apareixen al gràfic, els valors són molt semblants als dels castellanòfons. Tanmateix, cal tenir en compte que el contingent d'enquestats que responen aquesta opció són relativament pocs (170 individus) i això fa augmentar-ne el marge d'error fins a 7,67 punts; i que la diversitat sociolingüística d'aquest grup no fa aconsellable una anàlisi conjunta. Consegüentment, a partir d'ara, no en tornarem a fer menció.

Tot resseguint el fil argumental que havíem deixat ocasionalment (a causa del comentari sobre les altres llengües), cal dir que ens trobem en una situació bastant polaritzada, amb alguns matisos: la presència dels bilingües, amb valors intermedis (tot i que són un contingent petit de població, no cal perdre-ho de vista); i la presència d'una aportació, encara que petita, al total d'ús de català per part dels no catalanòfons (que, simètricament, implica una aportació dels catalanòfons al total d'ús del castellà).

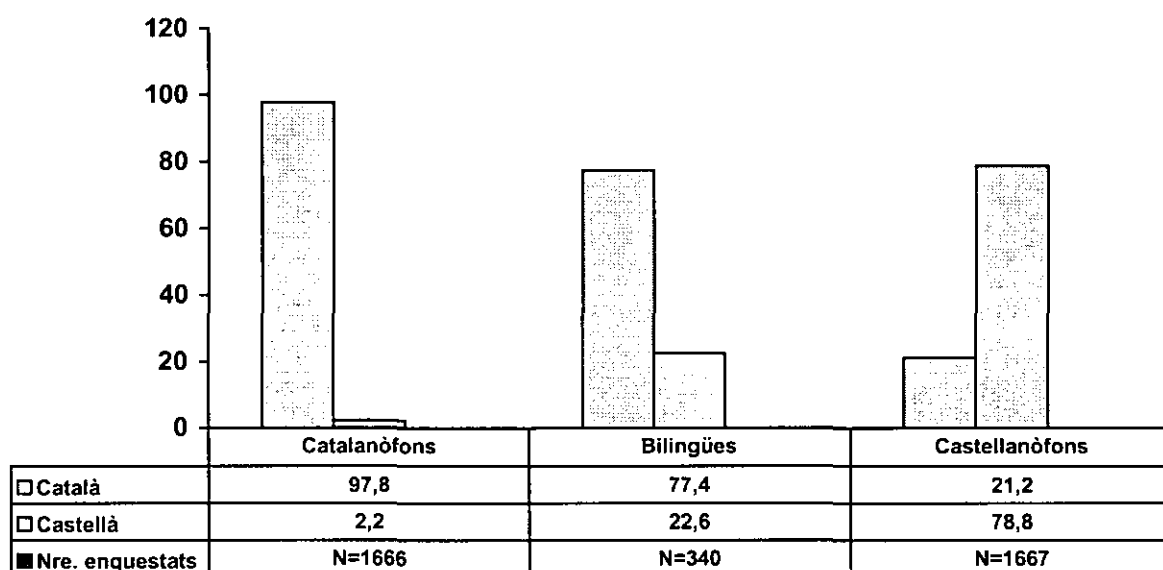
Si ara tenim en compte les diferents situacions analitzades, en lloc d'atendre a les mitjanes (que són mitjanes de mitjanes, no ho oblidem), les diferències són ben marcades. Ens ho indica, entre altres elements, el valor del coeficient Lambda (en el cas simètric) per a cadascun dels encreuaments. Va des d'un notable 0,649 quant a la llengua a la llar, fins a un escàs 0,168, pel que fa l'escola, passant per un 0,351 a la feina, o valors propers a 0,5 en els altres tres casos (amb els amics, els veïns i les botigues). Aquest coeficient indica el grau d'associació estadística entre dues variables i el seu valor va de 0 (cap mena d'associació) a 1 (associació plena)⁷.

El valor major de Lambda, quant a la llengua a la llar, s'adiu amb la marcada polarització d'aquest cas. És on els catalanòfons assoleixen el seu índex màxim, de 88,92 punts, i els castellanòfons i els bilingües, els mínims, de 6,85 i 34,95 punts, respectivament. S'hi intueix el pes notable de les immigracions dels anys cinquanta, seixanta i setanta. Enmig queden l'ús amb els amics i els veïns, amb valors molt semblants pel que fa als castellanòfons (al voltant de 10 punts) i els bilingües (vorejant, per dalt o per baix, els 45 punts), i menors que a la llar, quant als catalanòfons (amb índexs més baixos amb els veïns, que amb els amics, atès que aquests es poden escollir més que els veïns). Finalment, a les botigues, a la feina i a l'escola és on els bilingües i, especialment, els castellanòfons assoleixen els seus índexs més alts, gens negligibles, d'altra banda. Contràriament, per als catalanòfons, tornen a davallar, si hom els compara amb l'ús del català a la llar.

Si de l'ús passem a la llengua de l'enquesta, que ens n'indica l'ús potencial que es podria aconseguir, en un context favorable a l'ús del català, el resultat és el gràfic 4.2.

⁷ Per al càlcul de les respectives Lambda hem utilitzat, per qüestions tècniques, la variable sobre l'ús percentual del català, agrupat en franges del 0%, d'1 a 25%, de 26 a 50%, de 51 a 75%, de 76 a 99%, i de 100%.

Gràfic 4.2. Llengua de l'enquesta i llengua d'identificació. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

Tornem a trobar-nos amb un escenari semblant (però amb uns índexs molt més substancials, per al català): els catalanòfons obtenen els valors de català més alts, els castellanòfons els més baixos, i els bilingües, uns valors intermedis. Ara bé, si hom compara aquestes xifres amb les mitjanes de les diverses situacions del gràfic anterior, la distància (sempre favorable als valors de català de la llengua de l'enquesta) més notable es troba entre els bilingües, que passarien de 53 punts a 77,4 (24,4 punts de diferència); els segueixen els catalanòfons, que passen de 82 a 97,8 punts (15,8 punts de diferència), i tanquen els castellanòfons, que van de 17 a 21,2 punts (amb 4,2 punts de diferència). Això és, si ho mirem des del punt de vista de la competència lingüística, entre els qui afirmen que la seva llengua és el català, pràcticament tots el saben parlar efectivament; més de $\frac{3}{4}$ parts dels bilingües identitaris són capaços de parlar-hi; mentre que només un 20%, aproximadament, dels castellanòfons ho poden fer (cal tenir en compte, però, que, prèviament, s'ha passat pel sedàs de preguntar "com es vol fer l'entrevista" i que amb un protocol diferent, com a l'enquesta Fabà *et al.*, aquesta xifra podria ser superior)⁸.

4.1.2. Llengua d'identificació, territori, edat i origen geogràfic.

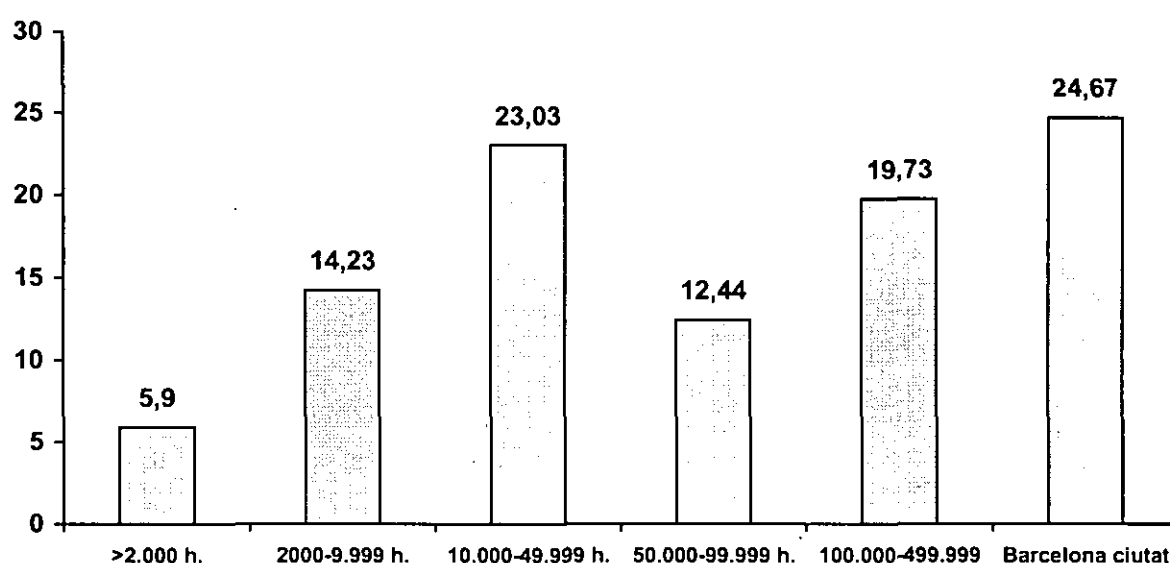
Hem triat, com a variable territorial, la grandària municipal, perquè ens dona una informació més fina que la divisió per províncies, que és l'altra que podríem emprar. N'hi ha sis categories, que enumerem, i exemplifiquem entre parèntesi algunes de les ciutats o pobles que en formen part⁹ (quatre, una per província: Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona), per fer-se'n una imatge més gràfica.

⁸ Certament, a l'enquesta Fabà *et al.*, les xifres de la llengua de l'enquesta, pel que fa als catalanòfons i bilingües identitaris, eren molt semblants a les del Panel, però per als castellanòfons eren més nombroses, i s'apropaven al 40% d'aquest grup identitari.

⁹ Segons les dades de l'Anuari Social 2001, de la Fundació "La Caixa".

Els habitants de pobles de menys de 2.000 habitants, que representen el 5,9% del total de la mostra (alguns exemples: Guardiola de Berguedà, Ascó, Sort o Pals); de pobles o ciutats entre 2.000 i 9.999 habitants, que són el 14,23% del conjunt (alguns exemples: Montgat, Gadesa, Tremp o Puigcerdà); de 10.000 a 49.999 habitants, amb el 23% del total (alguns exemples: Castelldefels, Tortosa, Balaguer o Olot); entre 50.000 i 99.999 habitants, que representen el 12,4% del conjunt de la mostra (alguns exemples: Manresa, Reus o Girona¹⁰); entre 100.000 i 499.999 habitants, amb el 19,7% de la població (alguns exemples: Santa Coloma de Gramenet, Tarragona o Lleida); i Barcelona ciutat, amb el 24,67% del total.

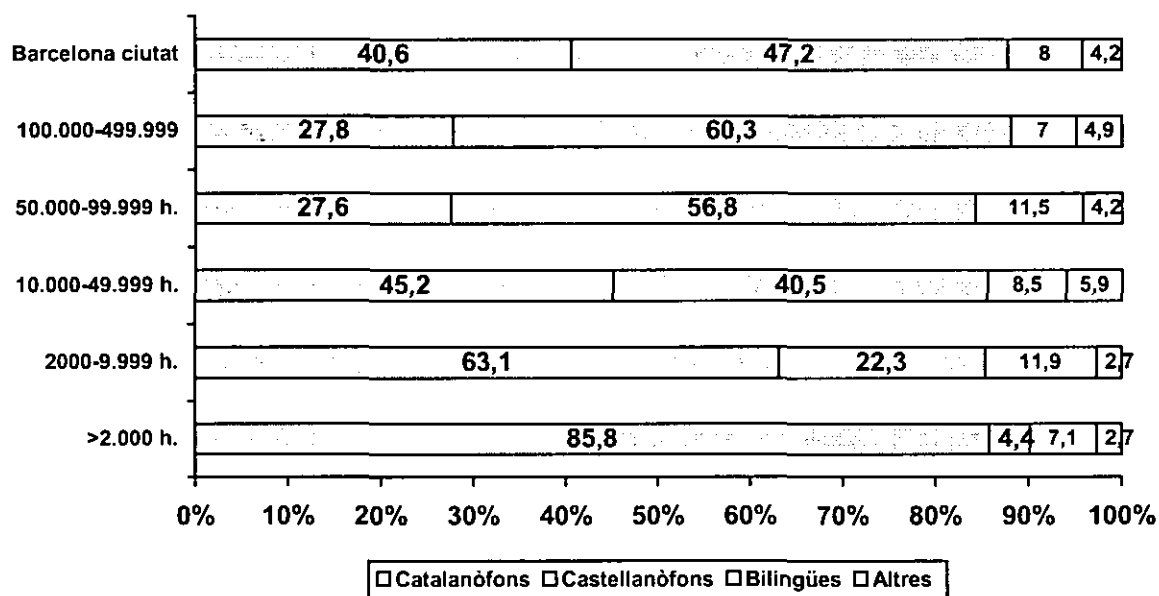
Gràfic 4.3. Pes relatiu d'acord a la grandària municipal. Catalunya 2001-2002.
Percentatges.

Quant a la distribució dels grups lingüístics a cadascuna d'aquestes demarcacions territorials, la podem observar al gràfic 4.4.

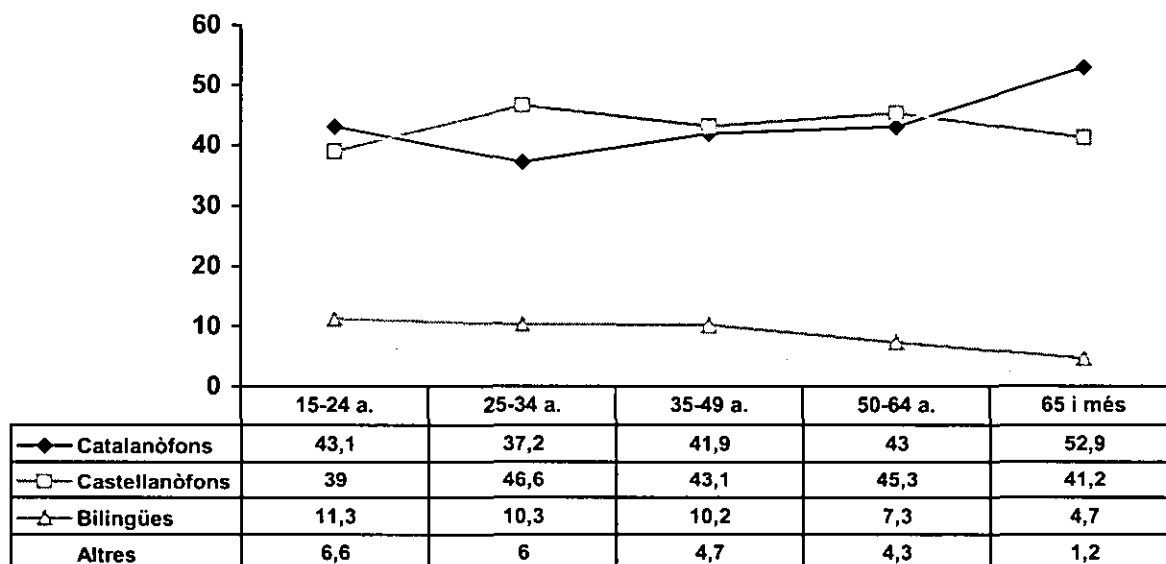
¹⁰ A Lleida no hi ha cap ciutat que tingui entre 50.000 i 99.999 habitants. De la mateixa manera, a Girona no n'hi ha cap que tingui entre 100.000 i 499.999 habitants.

Gràfic 4.4. Llengua d'identificació i grandària municipal. Catalunya 2001-2002.
Percentatges.

S'hi insinuen tres possibles agrupacions: allà on els catalanòfons depassen amb escreix la meitat de la població (pobles o ciutats fins a 10.000 habitants), amb un 20% del conjunt de la mostra; els territoris amb un nombre de catalanòfons al voltant del 40-45% (ciutats entre 10.000 i 9.999 habitants, i Barcelona ciutat), que representen, aproximadament, el 48% de la mostra (en el cas de la ciutat de Barcelona, la xifra és enganyosa, ateses les àmplies diferències entre districtes); i finalment, les ciutats on el nombre de persones que afirmen que la seva llengua és el català no arriba a un terç del conjunt (territoris entre 50.000 i 499.999 habitants), amb un 32% del total, aproximadament.

Gràfic 4.5. Llengua d'identificació i edat. Catalunya 2001-2002.
Percentatges.

Quant a l'edat, l'únic grup on el nombre de catalanòfons es majoritari és el dels més grans, de 65 anys i més, amb un 52,9% del total. I de fet, és l'única diferència estadísticament significativa, atès que la lleugera davallada del grup de 25 a 34 anys no ho és, de significativa. Pel que fa als bilingües i als que s'identifiquen amb altres llengües, estan relativament ben distribuïts entre tots els grups d'edat (el nombre inferior dels qui tenen 65 anys i més només és indicial, perquè no és significatiu estadísticament).

Consegüentment, la diferència més important es produeix entre els de 65 anys i més, i la resta d'enquestats.

En el grup dels més grans predominen els catalanòfons, amb aproximadament un 53% del conjunt, segueixen els no catalanòfons, amb un 42% (si sumem el nombre de castellanòfons i altres llengües), i tanquen la classificació els bilingües identitaris, amb un 5%, aproximadament.

A la resta de grups d'edat, per contra predominen els no catalanòfons, amb valors al voltant del 47% del total, segueixen els qui afirmen que la seva llengua és el català, amb valors al voltant del 40%, i tanquen, altre cop, els bilingües identitaris, amb un 10%, si fa o no fa.

Atès que les generacions més grans aniran desapareixen, amb el temps, ens acarem a una situació progressivament menys favorable per al català, al menys quant a la llengua d'identificació. Sempre que no es produeixi alguna tendència contrarestant, com ara el traspàs d'alguns contingents cap al català o els bilingües identitaris.

Per afrontar la relació entre l'origen geogràfic dels enquestats i la seva llengua d'identificació, ens referirem a dos variables, el seu lloc de naixement, i l'any d'arribada a Catalunya, en el cas dels qui van néixer a altres territoris.

Taula 4.1.Llengua d'identificació i lloc de naixement. Catalunya 2001-2002.
Percentatges.

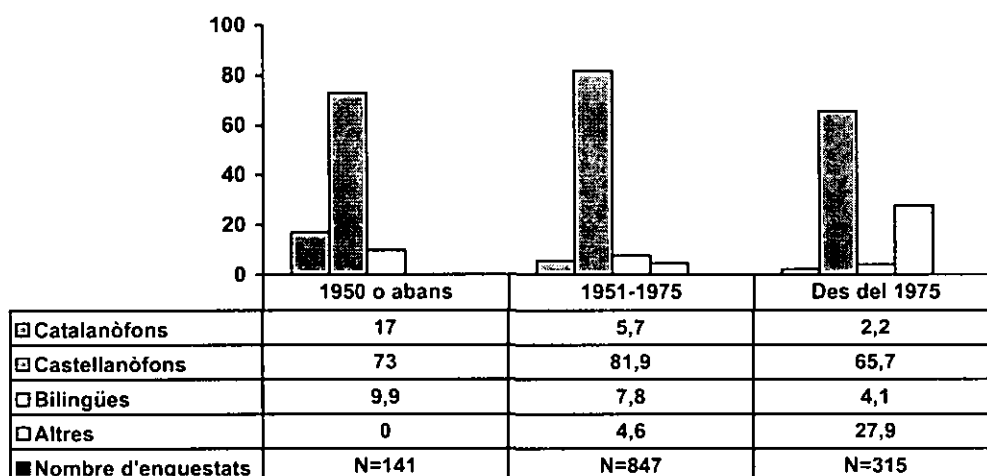
	Catalanòfons	Castellanòfons	Bilingües	Altres	Total
Catalunya (2507)	63,4%	25,4%	9,7%	1,5%	100%
Espanya (1141)	6,7%	82,6%	8,2%	2,5%	100%
Estranger (205)	2%	44,4%	2,9%	50,7%	100%

Entre els nascuts a la resta de l'Estat Espanyol la gran majoria són castellanòfons, però n'hi ha un grup significatiu que consideren que la seva llengua és el català (de forma exclusiva o compartida amb el castellà), que ateny gairebé al 15% del seu conjunt. És un testimoni que, durant aquestes dècades, el català ha tingut una certa capacitat d'atracció de les persones al lòfons, tal com indiquen d'altres estudis (CIS, Fabà *et al.*, EULC).

No obstant això, atès que aquesta atracció s'ha limitat exclusivament a una part dels immigrants durant el tercer quart del segle XX, bona part dels seus descendents, ja nascuts a Catalunya, segueixen considerant que la seva llengua d'identificació és el castellà. Això explica que el 25% dels nats a Catalunya siguin castellanòfons.

Finalment, quant als nascuts a l'estranger, es migparteixen entre els castellanòfons (probablement llatinoamericans) i els qui tenen altres llengües d'identificació, fruit de la nova onada immigratòria de la darrera dècada del segle XX, i que s'ha accentuat especialment en el que portem d'aquest nou segle. Un fenomen que queda ben palès al gràfic 4.6.

Gràfic 4.6. Llengua d'identificació i any d'arribada a Catalunya. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

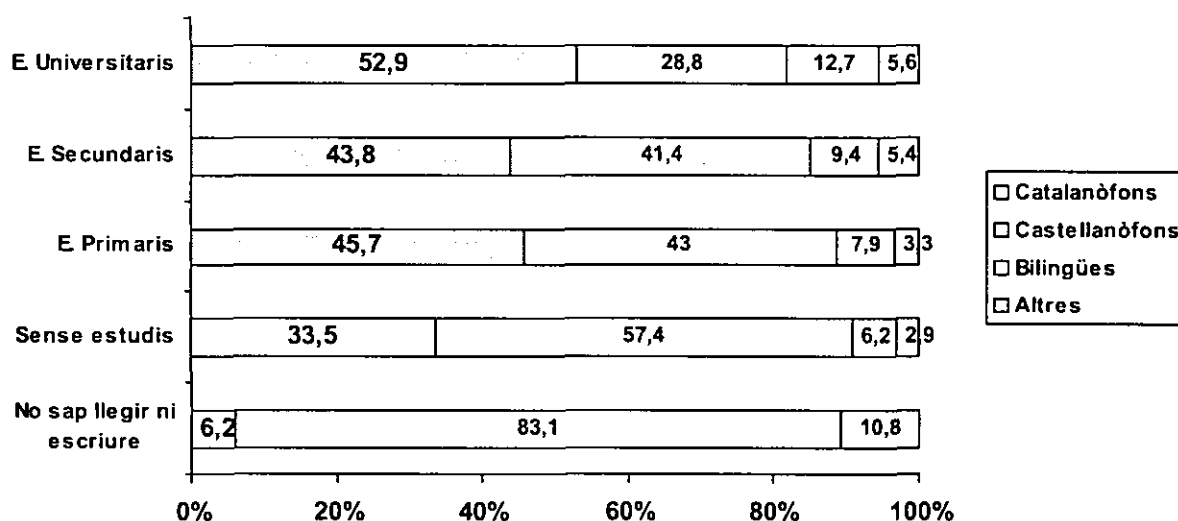
Certament, per any d'arribada a Catalunya, dels que no hi nasqueren, la presència d'altres llengües d'identificació es fa especialment manifesta a partir del 1975 (si filéssim més prim, a finals dels vuitanta). Si atenem a la diversitat interna d'aquest grup, ja mencionada anteriorment, és ben segur que la presència d'un cert contingent entre el 1951 i el 1975 es deu a l'arribada, en els anys del *boom* d'aquesta onada immigratòria, de gent procedent de Galícia (sobretot) o el País Basc.

Destaca que el volum de castellanòfons sempre és molt gran. És cert que el volum de catalanòfons és més notable entre els immigrants abans de la gran onada del sud peninsular, però, fins i tot afegint-hi els aproximadament 10 punts del marge d'error, no ateny una xifra, ni de bon tros, majoritària. Això indica que la capacitat d'atracció del català era, probablement, més notable en aquells processos migratoris del primer terç del segle XX, però devia atènyer més a les segones generacions, descendents dels immigrants, que als propis immigrants. En bona part, aquest resultat trenca amb l'esquema que les persones que arribaren a Catalunya en els anys vint o trenta del segle passat, s'hi integraren plenament, des del punt de vista lingüístic.

4.1.3. Llengua d'identificació, nivell d'instrucció i classe social.

Hem agrupat en aquest subapartat les variables de nivell d'instrucció i classe social, atès que ambdues estan relativament relacionades. Allà on el contrast es fa més manifest és entre el percentatge d'enquestats que tenen estudis universitaris. Així, entre la classe mitjana assalariada (que té un 44,3% de persones amb estudis universitaris) i la classe treballadora (que només en té un 3,9%) la diferència esdevé claríssima. On l'estructura classista i de nivell d'instrucció ja no s'ajusta tan bé és en la comparació entre la classe mitjana propietària (amb un 21% de persones amb estudis universitaris) i la classe mitjana assalariada, ja que aquesta pràcticament dobla l'anterior en percentatge d'enquestats amb estudis universitaris. Vegem, però, l'encreuament per llengua d'identificació, tant d'un cas com de l'altre.

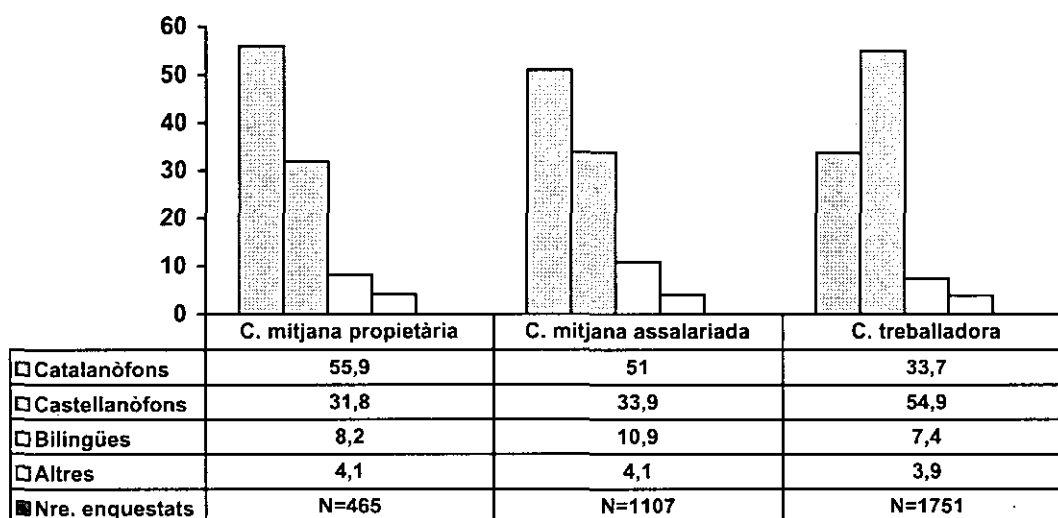
Gràfic 4.7. Llengua d'identificació i nivell d'instrucció. Catalunya 2001-2002.
Percentatges.

Si hom considera el nombre de no catalanòfons (castellanòfons + altres llengües), s'hi dibuixen tres grups: els qui tenen estudis universitaris, on els no catalanòfons són minoritaris (tot i que una minoria notable), amb una mica més d'un terç dels seus efectius; els d'estudis primaris o secundaris, on hi ha una situació més equilibrada; i els qui no tenen estudis, o no saben llegir i escriure, on predominen els no catalanòfons.

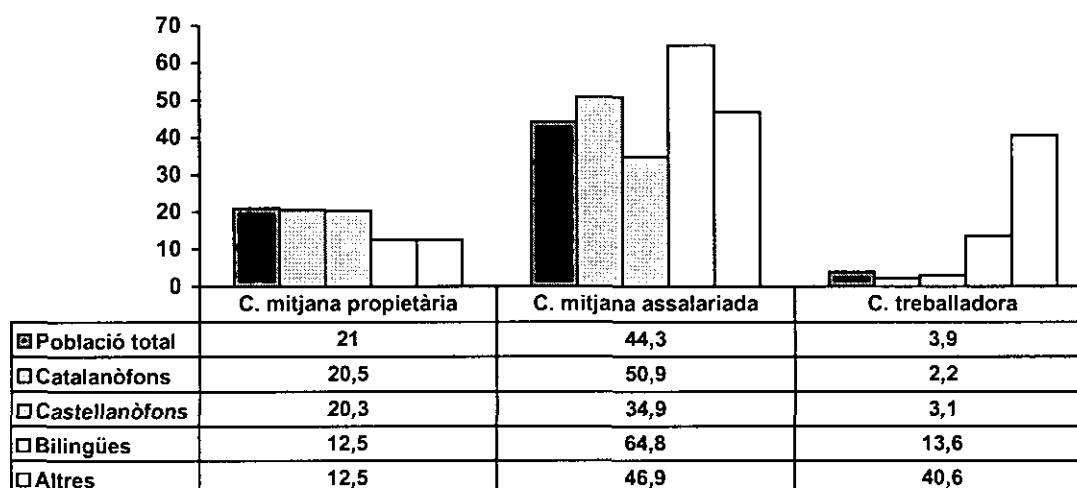
Quan ens fixem en les classes socials, el contrast més remarcable es dona entre la classe treballadora i els altres casos, tal com podem apreciar al gràfic 4.10.

Gràfic 4.8. Llengua d'identificació i classe social. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

Així, l'únic grup on els castellanòfons són majoritaris és entre els membres de la classe treballadora, mentre que a la resta de grups socials ho són els catalanòfons. Un contrast, doncs, ben marcat que s'adiu, d'altra banda, amb les dades anteriors, relacionades amb el nivell d'instrucció. Si hom relaciona ambdues variables (nivell d'instrucció i classe social) amb la llengua d'identificació, ens en resulta el gràfic 4.11.

Gràfic 4.9. Persones amb formació universitària, per llengua d'identificació i classe social. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

El gràfic s'ha d'interpretar de la següent manera: del conjunt de la classe mitjana propietària, n'hi ha un 21% que tenen estudis universitaris, però si el que avaluem són els catalanòfons de classe mitjana propietària, els de formació universitària en són un 20,5%. De forma anàloga procediríem amb els altres subgrups. Només cal tenir en compte que els contingents dels corresponents subgrups dels bilingües i d'altres llengües són petits i, per tant, només tenen significació estadística aquells casos on les diferències són molt grans.

Tot plegat, doncs, el més remarcable és, d'una banda, la major representació dels que tenen formació universitària entre els catalanòfons i bilingües de classe mitjana assalariada, si hom els compara amb el conjunt dels components d'aquesta classe social, i la infrarepresentació entre els castellanòfons que pertanyen al mateix grup social; i de l'altra, la presència exageradament marcada d'universitaris ente els de classe treballadora amb altres llengües d'identificació, que contrasta amb la dels altres grups.

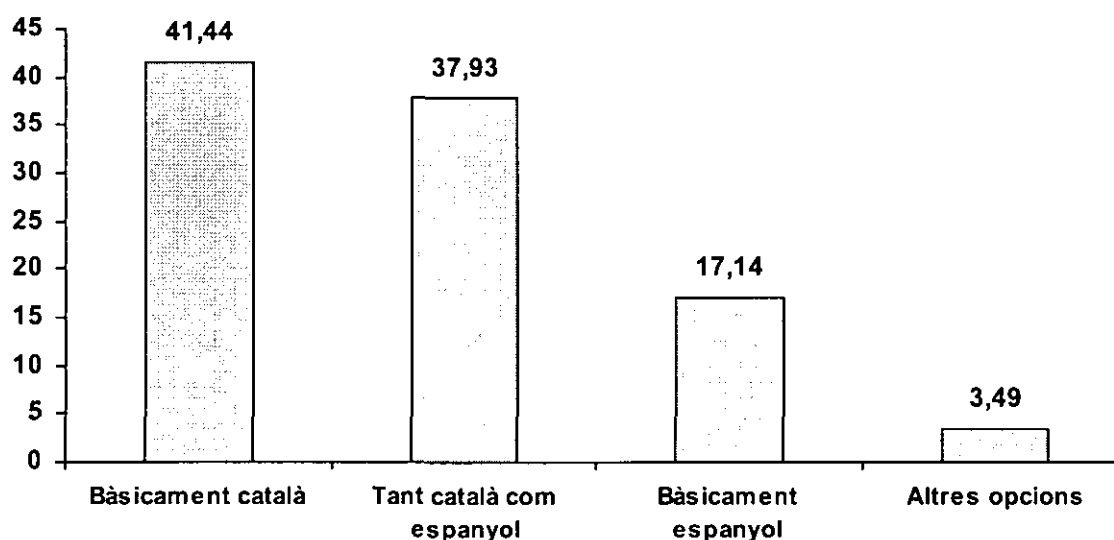
En fi, la presència més notable entre els grups socials que tenen més prestigi (els que tenen formació universitària i les classes mitjanes, o propietària o assalariada) dels catalanòfons pot ajudar a entendre el prestigi social que té la llengua catalana a Catalunya, com indiquen diversos indicadors que podem trobar a les enquestes a les quals hem fet referència. I, en el fons, pot ajudar a explicar, ni que sigui parcialment, la capacitat d'atracció que ha tingut i té encara la nostra llengua.

4.1.4. Llengua d'identificació, autoposicionament “nacional” i polític.

Abordarem ara l'encreuament d'una pregunta clàssica de la sociologia a Catalunya (l'autoposicionament nacional) i la llengua d'identificació. De fet, representarà tota una primícia, atès que no coneixem que s'hagi publicat cap anàlisi d'aquesta mena.

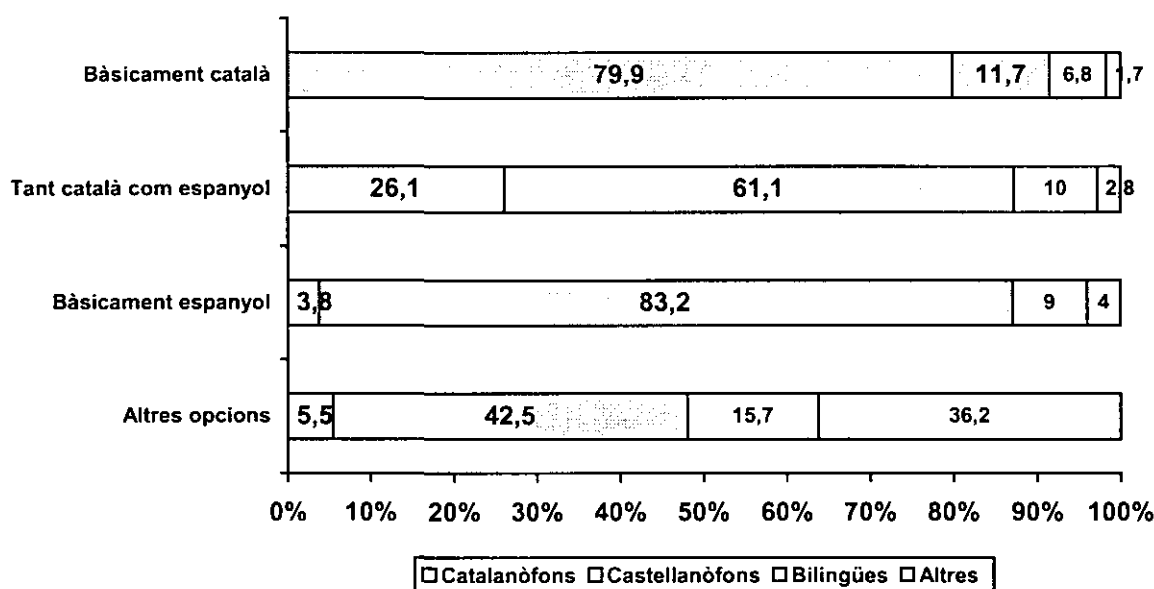
Parlem de la pregunta “vostè se sent: només català, més català que espanyol, tan català com espanyol, més espanyol que català, només espanyol, o altres respostes?”. Hom pot pensar que és sobrer encreuar-la amb la llengua d'identificació, perquè es pot pensar que són dues maneres de preguntar gairebé el mateix, però els resultats ens permetran matisar força aquest prejudici. A efectes pràctics, hem agrupat les dues primeres opcions de resposta (bàsicament català), i la quarta i la cinquena (bàsicament espanyol). I per oferir una panoràmica de la força demogràfica de cada opció, hem confeccionat el gràfic 4.10.

Gràfic 4.10. Pes relatiu respecte a la identificació “nacional”. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

El grup majoritari és el de les persones que se senten bàsicament catalanes (16,4% només catalans i 25% més catalans que espanyols), d'acord amb els resultats obtinguts per les darreres enquestes on s'ha fet aquesta pregunta; molt aprop hi ha els que declaren una identitat compartida catalanoespanyola, amb gairebé el 38% de la població, i un grup minoritari que se sent bàsicament espanyol (8% només espanyol i 9,1% més espanyol que català); resta un 3,5% que o bé no ho sap o declara altres opcions.

Gràfic 4.11 Autoposicionament “nacional” i llengua d'identificació. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

En els dos grups dels extrems, els resultats són coherents amb allò que hom podria esperar, amb uns certs matisos. La gran majoria dels que se senten bàsicament catalans

són catalanòfons, però n'hi ha percentatges significatius de castellanòfons i bilingües identitaris (un fenomen que també es dona, encara que amb menys intensitat, quan hom es refereix als qui només se senten catalans). Per contra, entre els que se senten bàsicament espanyols la presència de catalanòfons no és significativa estadísticament, però sí que ho és la de bilingües identitaris (l'escassa o nul la presència de catalanòfons s'accentua encara més clarament, si hom ateny als que només es consideren espanyols).

Quant a la franja intermèdia, la dels qui afirmen sentir-se tan catalans com espanyols, hi predominen els castellanòfons, en segon lloc els catalanòfons, i tanquen la classificació els bilingües.

Finalment, pel que fa a les altres opcions, un gruix important es consideren d'altres llengües (de forma coherent amb el fet que són majoritàriament estrangers), i castellanòfons (els estrangers llatinoamericans).

També podem analitzar les dades des d'un altre punt de vista: com es consideren els catalanòfons, els castellanòfons, els bilingües identitaris o els "al lòfons", respecte al seu posicionament "nacional"? Ho podem comprovar a la taula 4.2.

Taula 4.2. Llengua d'identificació i autopoïcicionament "nacional". Catalunya 2001-2002. Percentatges.

	Catalanòfons	Castellanòfons	Bilingües	Altres
Bàsicament catalans	75,5%	11,1%	32,3%	18,7%
Tant catalans com espanyols	22,6%	52,9%	43,7%	28,4%
Bàsicament espanyols	1,5%	32,6%	17,7%	18,7%
Altres opcions	0,4%	3,4%	6,3%	34,3%
	N= 1596	N= 1594	N= 316	N= 134

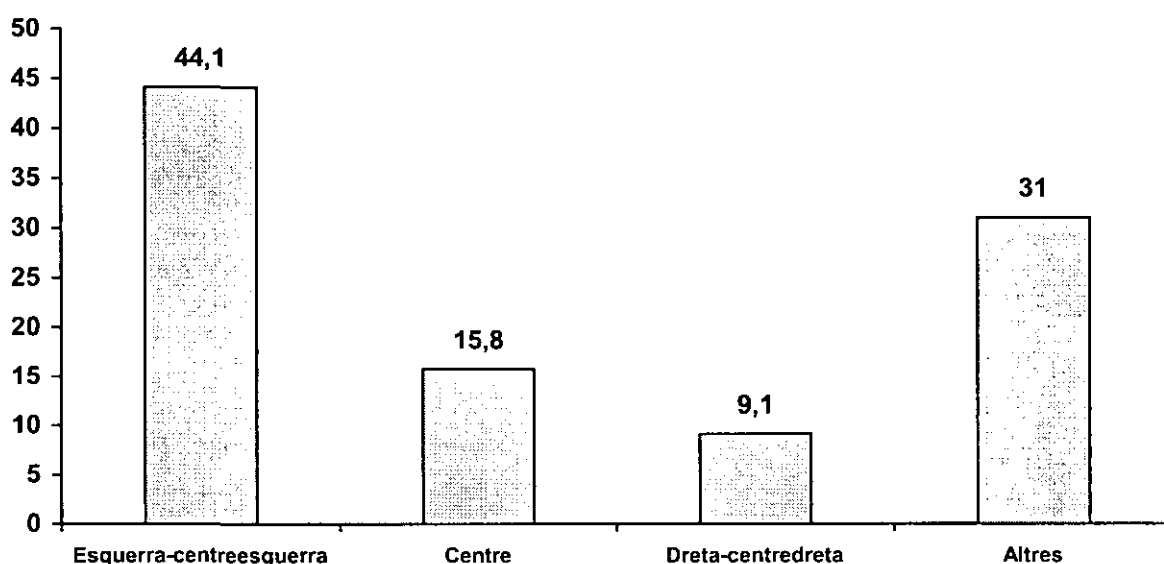
El grup més notable entre els catalanòfons és el que es consideren bàsicament catalans, però també n'hi ha un gruix important d'hispanocatalans. Un resultat que matisa notablement la perspectiva anterior. Encara és mes matisat el cas dels castellanòfons, ja que, majoritàriament, es consideren tan catalans com espanyols i un gruix significatiu bàsicament catalans. I els bilingües identitaris, des d'aquest punt de vista, també es troben enmig dels altres dos grups: quant al grup majoritari, s'assemblen més als castellanòfons que als catalanòfons, atès que el 43,7% es considera tan català com espanyol; però el segon grup en importància ja no és el dels bàsicament espanyols, sinó el dels bàsicament catalans. I els que s'identifiquen amb altres llengües tornen a expressar aquí la seva diversitat constitutiva, en migpartir-se entre les diverses opcions.

En general, doncs, si abans hem parlat de la capacitat d'atracció del català (quan comparàvem el lloc de naixement dels enquestats amb la llengua d'identificació

catalana), tot sembla indicar que, quant a la identificació “nacional” encara s’accentua aquesta capacitat d’atreure fins i tot a persones que no consideren el català com la seva llengua. Un balanç parcialment matisat, però, per aquest 22,6% de catalanòfons hispanocatalans.

Hom parla que a Catalunya, per entendre la situació política i el seu sistema específic de partits, cal tenir en compte dos eixos, la dimensió nacional (que hem analitzat una mica més a dalt) i la de l’eix dreta/esquerra, que també té una important força evocadora. És el que farem a continuació. Però, com abans, indicarem, al gràfic 4.12. el pes demogràfic de cadascuna de les opcions, en aquest eix dreta/esquerra. Com hem fet anteriorment, hem hagut d’agrupar els enquestats d’una manera relativament convencional: esquerra/centre esquerra, d’una banda; centre, en sentit estricte, per l’altra; i finalment, dreta/centredreta; queda un grup notable de persones que majoritàriament no se situen políticament, o es consideren “apolítics”.

Gràfic 4.12. Pes relatiu respecte a l'autoposicionament polític . Catalunya 2001-2002. Percentatges.

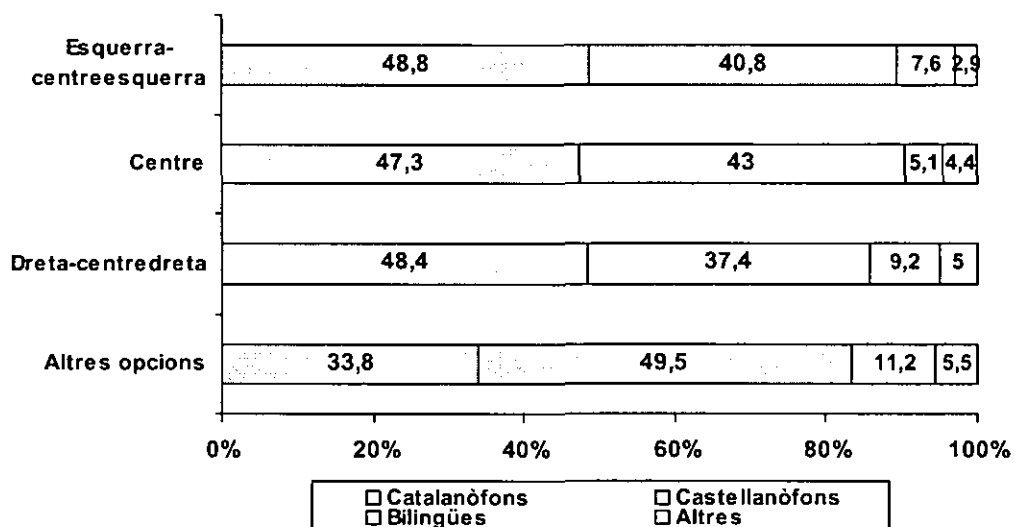
Gairebé és un tòpic afirmar que la societat catalana està fortament esbiaixada cap a l’esquerra. L’agrupació que hem hagut de fer encara marca més aquest fet, i per això s’escau recordar els resultats originals: extrema esquerra (1,1%), esquerra (25,5%), centreesquerra (17,5%), centre (15,8%), centredreta (5,9%), dreta (3%), extrema dreta (0,2%), altres respostes o no sap no contesta (31%).

El contrast torna a ser clar: d’una banda, el grup majoritari, si hom exclou el darrer, és el dels “esquerrans”; i, de l’altra, els grups situats a l’esquerra sempre estan més poblats (1,1% d’extrema esquerra front a un 0,2% d’extrema dreta; 25,55 d’esquerra front a un 3% de dreta; i un 17,5% de centreesquerra, front a un 5,9% de centredreta). Tanmateix, tampoc s’ha d’oblidar: 1) que si sumem tots els espais de “centre” (centreesquerra, centre i centredreta), aquest esdevé el grup àmpliament majoritari; i 2) que el grup més poblat demogràficament és el dels que o bé no contesten, o bé es declaren “apolítics” (molta gent d’aquest grup potser no votarà, però d’altres sí, i seria interessant saber cap

a on s'orienten les seves preferències electorals, la qual cosa potser matisaria notablement el panorama anterior).

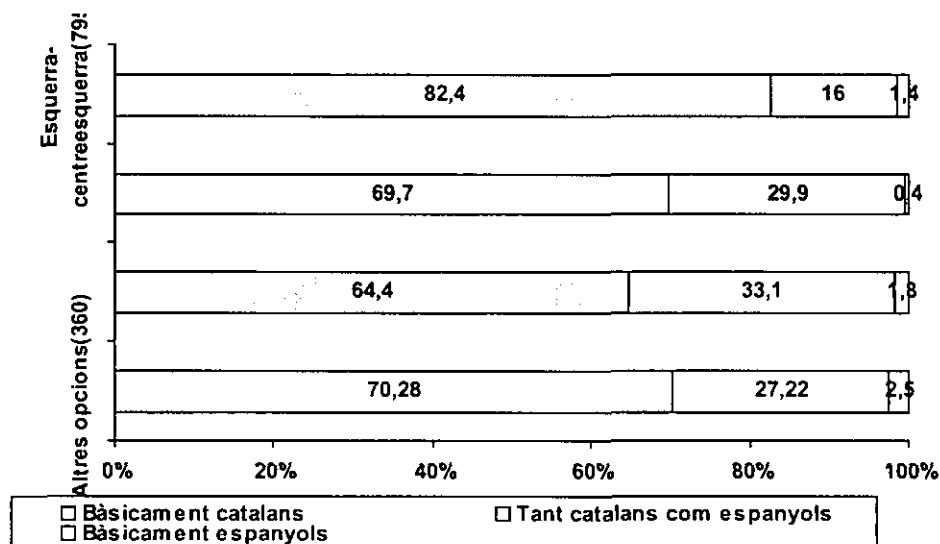
Quan encreuem aquestes dades i les de la llengua d'identificació el resultat és que no hi ha gaires diferències significatives, excepte en un cas: les altres opcions de resposta (+ no sap, no contesta), on el nombre de castellanòfons és més notable. Un altre indicador que potser aquesta manera de respondre la pregunta és política i sociològicament rellevant.

Gràfic 4.13. Autoposicionament polític i llengua d'identificació. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

Per acabar de treure'n tot el suc de l'anàlisi de l'eix nacional i d'esquerra/dreta, en farem un encreuament, i compararem els resultats entre els catalanòfons i els castellanòfons (atès que la migradesa d'efectius dels altres dos grups identitaris no ens en permetria treure'n l'entrellat).

Gràfic 4.14. Autoposicionament polític i "nacional" dels catalanòfons. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

Si hom té en compte el nombre d'enquestats catalanòfons que s'adscriuen a cada camp, des del punt de vista de l'eix esquerra/dreta, ens adonem que: a) el grup més nombrós és el d'esquerra-centreesquerra, amb un 49,9%; b) més lluny, hi ha el dels que no contesten, o no s'hi adscriuen, a aquest eix, amb un 22,6%; c) segueixen els de centre, amb un 17,2%; d) per acabar, tanquen la classificació, els de dreta-centredreta, amb un 10,3%.

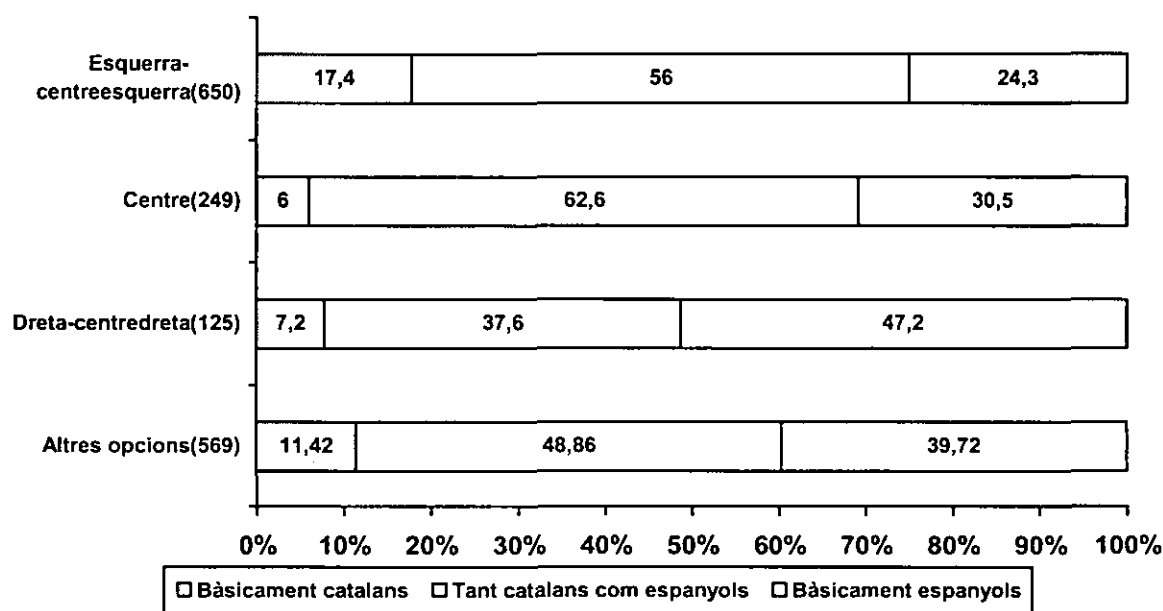
Quant a la classificació en l'eix nacional: a) sempre hi ha un grup majoritari que es considera bàsicament català, tot i que una minoria significativa s'adscriu al grup dels catalanoespanyols; b) pràcticament no hi ha catalanòfons que es considerin bàsicament espanyols; c) finalment, es important introduir el matís que allà on hi ha més persones que se senten bàsicament catalanes és a l'espai d'esquerra-centreesquerra.

Sintèticament, si tenim en compte els dos eixos, les conclusions principals són les següents:

1. Per ocupar un espai polític important entre els catalanòfons, cal donar una imatge bàsicament catalana o, com a molt, tant catalana com espanyola. Si hom pot oferir una imatge que s'adigui als dos perfils, sense que aparegui com excessivament *contradictòria*, hom tindria molt, de guanyat.
2. El pes de l'espai esquerra-centreesquerra bàsicament catalans és espectacular (d'un 41,1% del total). Aquest espai, doncs, serà especialment disputat, perquè serà molt atractiu per a les forces polítiques que comptin, bàsicament, amb un electorat catalanòfon.
3. El pes de les altres opcions (quant a l'eix esquerra/dreta) és força notable i cal comptar-hi. Així, si hom pot desactivar l'eix esquerra/dreta i donar molta força a l'eix nacional, pot tenir possibilitats d'endur-se una part d'aquest públic.
4. Hi ha un espai, petit però significatiu, de dreta-centredreta bàsicament català o catalanoespanyol (d'un 10%, aproximadament, si sumem ambdues opcions).
5. Si hom activa de forma eficaç l'eix esquerra/dreta, la força (o forces) que tenen més possibilitats d'endur-se'n el gat a l'aigua, es la que ocupi (o ocupin) el primer espai, el d'una força bàsicament catalana. En aquest cas, només es podria intentar contrarestar aquesta tendència amb un intent d'aglutinar el vot dels altres espais (que aconseguirien un 27% aproximadament dels total). Però per ocupar un lloc central, caldria mobilitzar una part, al menys, dels que es consideren d'altres opcions.

Però passem ara a l'anàlisi dels castellanòfons, al gràfic 4.15.

Gràfic 4.15. Autoposicionament polític i “nacional” dels castellanòfons. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

Si hom té en compte el nombre d'enquestats castellanòfons que s'adscriuen a cada camp, des del punt de vista de l'eix esquerra/dreta, tal com havíem fet abans amb els catalanòfons, ens adonem que: 1) hi ha dos grups relativament equilibrats, el d'esquerra-centreesquerra, amb un 40,8%, però segueix molt a prop el dels que no contesten, o no s'hi adscriuen, a aquest eix, amb un 35,8%; 2) segueixen els de centre, amb un 15,6%, i tanquen la classificació, els de dreta-centredreta, amb un 7,8%.

Quant a la classificació en l'eix nacional, en la majoria dels casos (excepte els de dreta-centredreta) sempre hi ha un grup majoritari que es considera tan català com espanyol. Però l'opció dels bàsicament espanyols sempre té percentatges força significatius. Finalment, entre els castellanòfons hi ha persones que se senten bàsicament catalans, però sempre en són una minoria.

Sintèticament, si tenim en compte els dos eixos, les conclusions principals són les següents:

1. Per ocupar un espai polític important entre els castellanòfons, cal donar una imatge fonamentalment catalanoespanyola, tot i que tenen un pes important els que es consideren bàsicament espanyols. Si hom pot oferir una imatge que s'adigui als dos perfils, sense que aparegui com excessivament contradictòria, hom tindria molt, de guanyat.
2. El pes de l'espai majoritari (esquerra-centreesquerra catalanoespanyol) és important, però no tan espectacularment decisiu com el majoritari entre els catalanòfons (d'un 22,8% del total, per un 41,1% entre els catalanòfons). Aquest espai, doncs, probablement no serà tan disputat com l'anterior, i les estratègies d'ocupació d'espais seran més diversificades.
3. Així, dues possibles estratègies que s'adrecessin a: aglutinar el vot del centre+dreta-centredreta bàsicament espanyol o catalanoespanyol, i que aconseguís mobilitzar un

part significativa de les altres opcions (amb un 32% del total, aproximadament); o a ajuntar el vot dels bàsicament espanyols+dreta-centredreta catalanoespanyols (amb un 37,45% del total) podrien esdevenir opcions majoritàries front a la que hem comentat en el punt anterior.

En fi, no cal esforçar-se molt per adonar-se que aquests fets juguen un paper important en la imatge i la disputa dels espais polítics que es produeixen entre les principals forces del sistema de partits polítics català.

CiU i ERC, com a principals organitzacions que es disputen els vots dels catalanòfons; PSC (al menys fins ara) i PP com a principals protagonistes del vot dels castellanòfons; mentre que ICV tindria un públic més diversificat.

Des del punt de vista nacional (al menys fins ara, també), amb ERC amb una imatge bàsicament catalana, CiU també (tot i que amb un nombrós públic catalanoespanyol), el PSC amb una majoria de votants catalanoespanyols, i el PP com la força amb una imatge més clarament espanyola.

I, pel que fa a l'eix esquerra/dreta, ICV i ERC, amb un perfil molt escorat cap a l'esquerra, el PSC amb una imatge un xic més moderada (esquerra, centre-esquerra, centre) i un PP orientat cap al sector dreta-centredreta, malgrat els esforços de Josep Piqué d'ocupar espais més clarament "centrats". I amb un esforç molt notable (especialment després de la pèrdua de la Generalitat) per part de CiU (i molt més marcadament, en el cas de CDC) d'intentar desactivar aquest eix esquerra/dreta i, per contra, activar l'eix nacional (el PSC com un partit totalment supeditat a un PSOE espanyol, molt poc diferenciat de l'altre partit espanyol, el PP).

Atès que som en un moment de transició, quant a l'articulació d'un nou sistema de partits polítics, a Catalunya, i en una legislatura amb un important contingut polític (discussió d'un nou estatut, un nou sistema de finançament, etc.), no sabem del cert com s'aniran configurant els diversos espais polítics i electorals. Però segur que, darrera dels conflictes polítics que es produiran, i dels intents de definir la pròpia imatge política, i la dels contraris, hi haurà (en molt bona part) les dades que aquí hem analitzat. Tot comptant, a més, que ja s'insinua la introducció d'un debat a la política catalana que fins ara s'havia deixat de banda (del conflicte partidista), i que pot mobilitzar a una part (potser, fins i tot, molt important) d'aquelles persones (catalanòfons o castellanòfons) que no se senten motivats per l'eix esquerra/dreta: la irrupció, amb força, de les noves immigracions.

4.2. Una panoràmica més àmplia.

Per completar aquest apartat exposarem les dades que havíem fet servir com a resum dels resultats, però encreades per grandària municipal, edat, lloc de naixement dels enquestats i classe social.

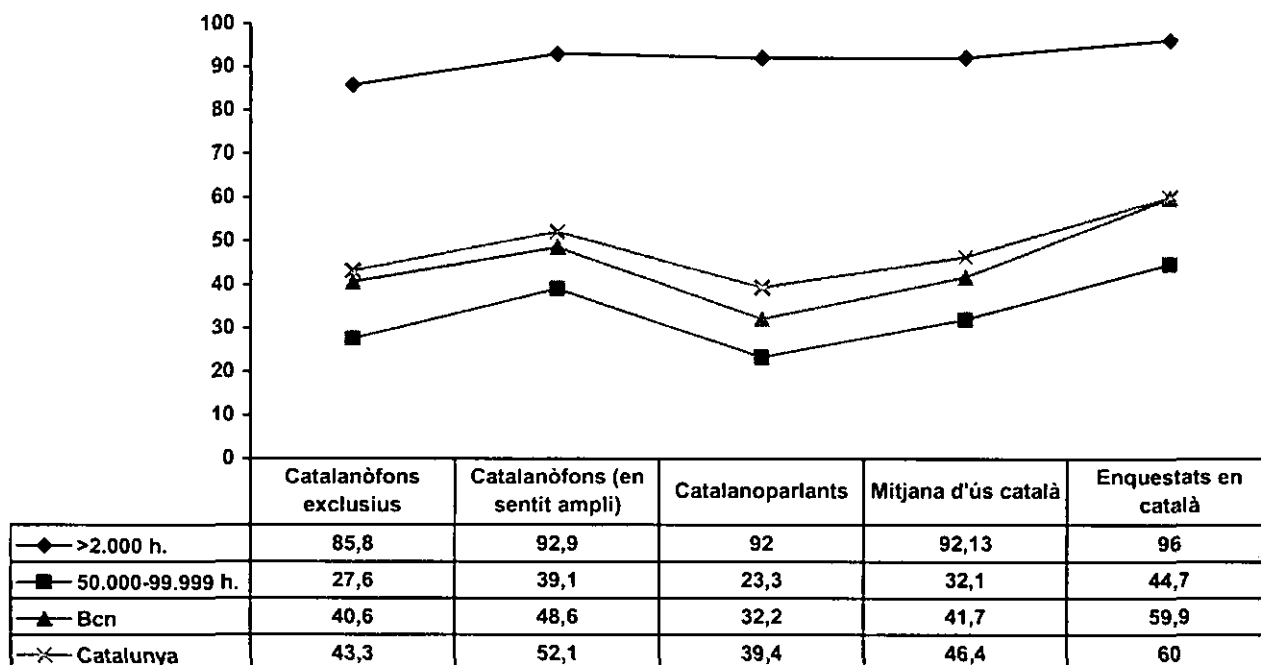
Recordem que en els següents gràfics hi trobarem el percentatge de catalanòfons (exclusius, o en sentit ampli, afegint-hi els bilingües identitaris), el dels catalanoparlants (calculant els enquestats que afirmaven parlar un 50% o més, tant amb els amics, com a la llar, amb els veïns o a les botigues); la mitjana d'ús del català de les situacions anteriors; i, finalment, el percentatge d'enquestats que han efectuat l'entrevista en

català. Hi hem afegit els resultats del conjunt de l'enquesta, en cadascun d'aquests casos, per poder-ne tenir una referència general.

4.2.1. Per grandària municipal.

En aquest cas hi havia sis categories: menys de 2.000 habitants, de 2.000 a 9.999 habitants, de 10.000 a 49.999, de 50.000 a 99.999, de 100.000 habitants a 499.999, i la ciutat de Barcelona. Per tal de simplificar la informació, n'hem triat tres: una que sempre està a la franja alta, pel que fa al català (>2.000 h.), l'altra a la franja baixa (de 50.000 habitants a 499.999), i una altra d'intermèdia (la ciutat de Barcelona).

Gràfic 4.16. Catalanòfons (exclusius o en sentit ampli), catalanoparlants, mitjana d'ús del català i llengua de l'enquesta, per grandària municipal i dades generals. Catalunya 2001-2002.

Tal com es podia preveure, els valors de la ciutat de Barcelona es troben molt a prop dels de Catalunya (de fet, la ciutat és una Catalunya en miniatura, atesa la seva diversitat interna). I ambdues línies són força paral·leles: els valors màxims s'obtenen en el nombre de catalanòfons en sentit ampli (quan hom suma els catalanòfons i els bilingües identitaris) i, sobretot, en el nombre d'enquestats en català (que supera en 10 punts, aproximadament, la xifra anterior). Per contra, la xifra més baixa és la del nombre de catalanoparlants, sempre més baixa que el nombre de catalanòfons exclusius o la mitjana d'ús del català.

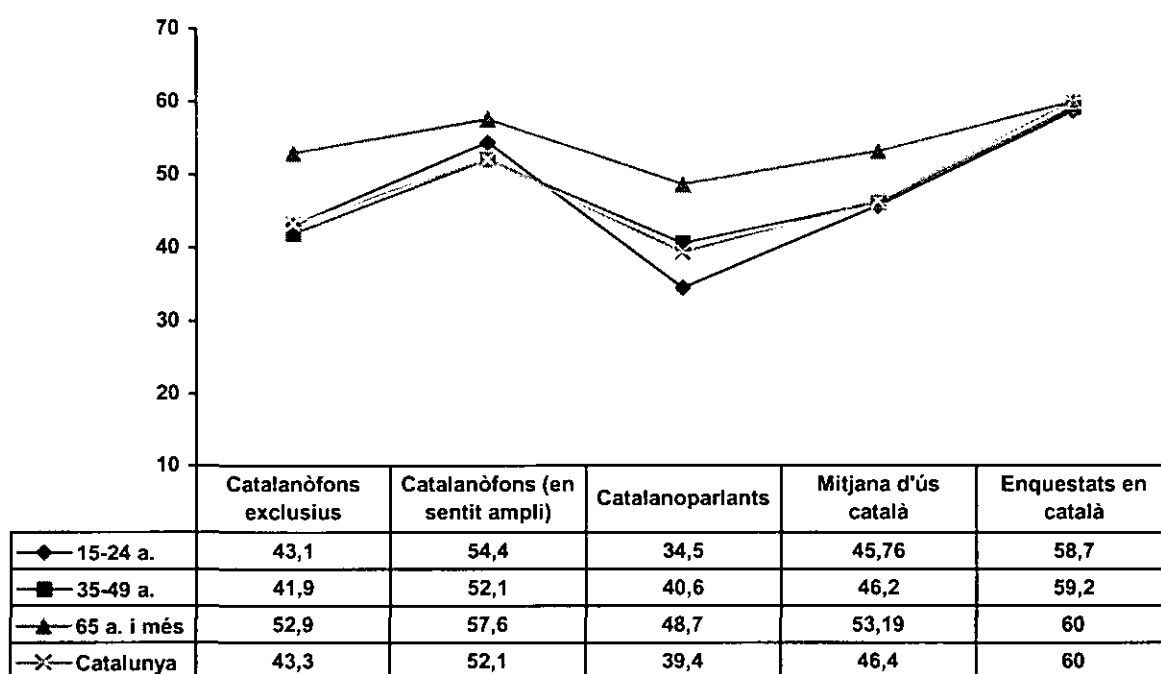
Quant als enquestats que resideixen a les ciutats "mitjanes" (de 50.000 a 100.000 habitants), sempre obtenen valors molt més baixos, tot i que segueixen una pauta semblant a les anteriors, per la qual cosa la línia segueix sent força paral·lela.

Per contra, allà on els valors del català són molt elevats (molt propers o superiors al 90% dels enquestats d'aquest grup), els enquestats que viuen a pobles de menys de 2.000 habitants, la pauta que se segueix es diferent: la línia és pràcticament recta, ja que només s'eleva lleugerament, quan hom passa d'un 85,8% de catalanòfons en sentit estricte, a un 92,9% quan se li afegixen els bilingües. Del perquè d'aquesta diferència en parlarem més endavant, a les conclusions.

4.2.2. Per edat.

Aquí les agrupacions es van realitzar per grups d'edat de 15 a 24 anys, de 25 a 34, de 35 a 49, de 50 a 64, i de 65 i més anys. Tanmateix, igual que abans, hem limitat l'exposició a tres grups d'edat.

Gràfic 4.17. Catalanòfons (exclusius o en sentit ampli), catalanoparlants, mitjana d'ús del català i llengua de l'enquesta, per edat i dades generals. Catalunya 2001-2002.

Els grups d'edat dels joves i de les persones que tenen entre 35 i 49 anys se situen en valors molt semblants als del conjunt de Catalunya.

Contràriament, el grup d'edat superior, de 65 anys i més, sempre obté valors més alts, tret de la llengua en què es va efectuar l'enquesta, on pràcticament no hi ha diferències.

Aquest darrer fet indica que el creixement que s'ha produït en les darreres dècades, especialment entre les generacions més joves, pel que fa a l'autoavaluació del coneixement del català (d'acord amb les dades dels censos i els padrons lingüístics), s'adiu amb un increment efectiu de la possibilitat de parlar en català.

Pel que fa a les pautes observades, s'assemblen força, tot i que en el grup dels més joves es poden observar algunes dissemblances, especialment si el comparem amb el grup de

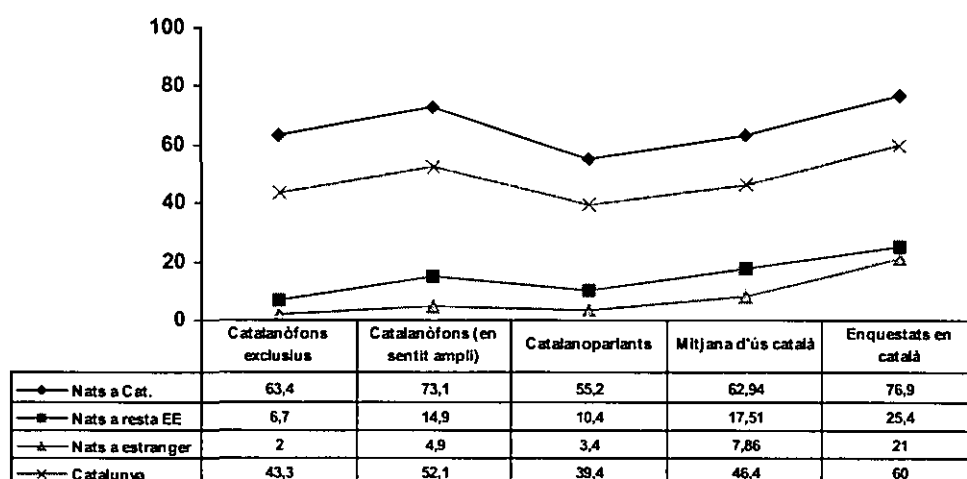
més edat. Comparativament, entre els més joves és on hi ha més abundància de bilingües identitaris (com es veu per l'important increment, quan hom passa dels catalòfons en sentit ampli, a afegir-hi els bilingües identitaris); però allò que és més manifest és la davallada dels catalanoparlants "joves".

Pot semblar una paradoxa que aquesta davallada no es faci especialment manifesta, quan hom es refereix a la mitjana d'ús del català, que es manté amb valors semblants al cas català, o als del grup d'edat de 35 a 49 anys. Però no ho és, una paradoxa. Recordem que havíem "construït" els catalanoparlants com els enquestats que declaraven un ús igual o superior al 50%, però de forma simultània en totes les situacions indicades. Probablement, doncs, entre els joves es donen situacions més diversificades (hom utilitzarà el 50% o més en una situació, però no en un altra, mentre que en els altres grups d'edat l'ús és més compacte i homogeni). Una altra explicació (que s'adiu amb dades d'altres enquestes) és que, entre els joves, creix l'ús minoritari del català, però decreix l'ús nul o pràcticament nul. Aquests joves no tindran un ús igual o superior al 50% (consegüentment, no els considerarem catalanoparlants), però la seva mitjana d'ús del català serà superior a la d'altres enquestats més grans, que pràcticament no l'usen, o l'usen molt poc.

4.2.3. Per lloc de naixement

En aquest cas hem mantingut les dades dels tres grups analitzats: els qui van néixer a Catalunya, els nascuts a la resta de territoris de l'Estat espanyol, i els nats a l'estranger, atès que les xifres dels tres casos són prou diversificades.

Gràfic 4.18. Catalanòfons (exclusius o en sentit ampli), catalanoparlants, mitjana d'ús del català i llengua de l'enquesta, per lloc de naixement i dades generals. Catalunya 2001-2002.

Els valors obtinguts són molt diferenciats, entre els nascuts a Catalunya, d'una banda, i els nats a la resta de l'Estat espanyol i els estrangers, de l'altra. Probablement, aquest darrer fet (l'escassa disemblança entre un grup i l'altre) és relativament sorprenent, atès que les persones que varen néixer a la resta de l'Estat espanyol fa molt més temps que són a Catalunya, que els nats a l'estranger. Pot indicar, si més no, que el context en què

es produeix aquesta nova immigració és relativament més favorable al català (que ara té més presència social i possibilitats d'acolliment lingüístic) que les immigracions dels anys cinquanta, seixanta o setanta.

Pel que fa als nascuts a Catalunya, obtenen valors més alts, però gens espectaculars. Tot plegat, indica que bona part dels nats a Catalunya, descendents dels nats fora, encara mantenen el castellà com la seva llengua d'identificació o la seva llengua d'ús habitual.

Les pautes observades, en aquest cas, són relativament semblants, tot i que es poden diferenciar dos grups: els nats a Catalunya, i les dades del conjunt de Catalunya, per una banda, i els altres dos grups, de l'altra.

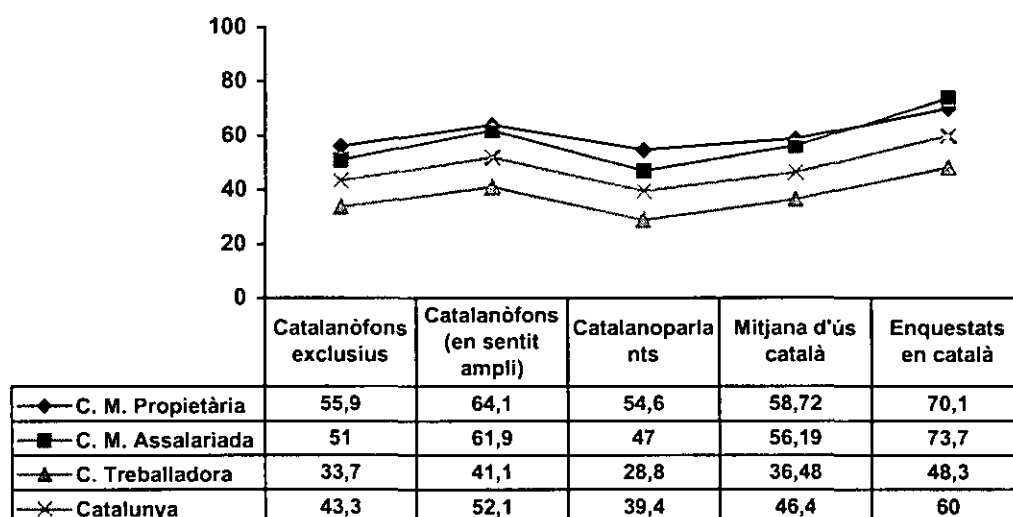
En el primer cas, els valors màxims s'obtenen en el nombre de catalanòfons en sentit ampli (quan hom suma els catalanòfons i els bilingües identitaris), i en el nombre d'enquestats en català. Per contra, la xifra més baixa és la del nombre de catalanoparlants, sempre més baixa que el nombre de catalanòfons exclusius o la mitjana d'ús del català.

Però en els nats a l'estranger i a la resta de l'Estat espanyol, que, recordem-ho, sempre obtenen valors molt baixos, els més alts els aconsegueixen sempre la mitjana d'ús del català i, especialment, el nombre d'enquestats en català. Vol dir que, si més no, en la capacitat de parlar en català (i en la voluntat de fer-ho, no ho hem d'oblidar) hi ha hagut un guany important.

4.2.4. Per classe social

També aquí hem mantingut la informació de totes les categories: classe mitjana propietària, classe mitjana assalariada i classe treballadora.

Gràfic 4.19. Catalanòfons (exclusius o en sentit ampli), catalanoparlants, mitjana

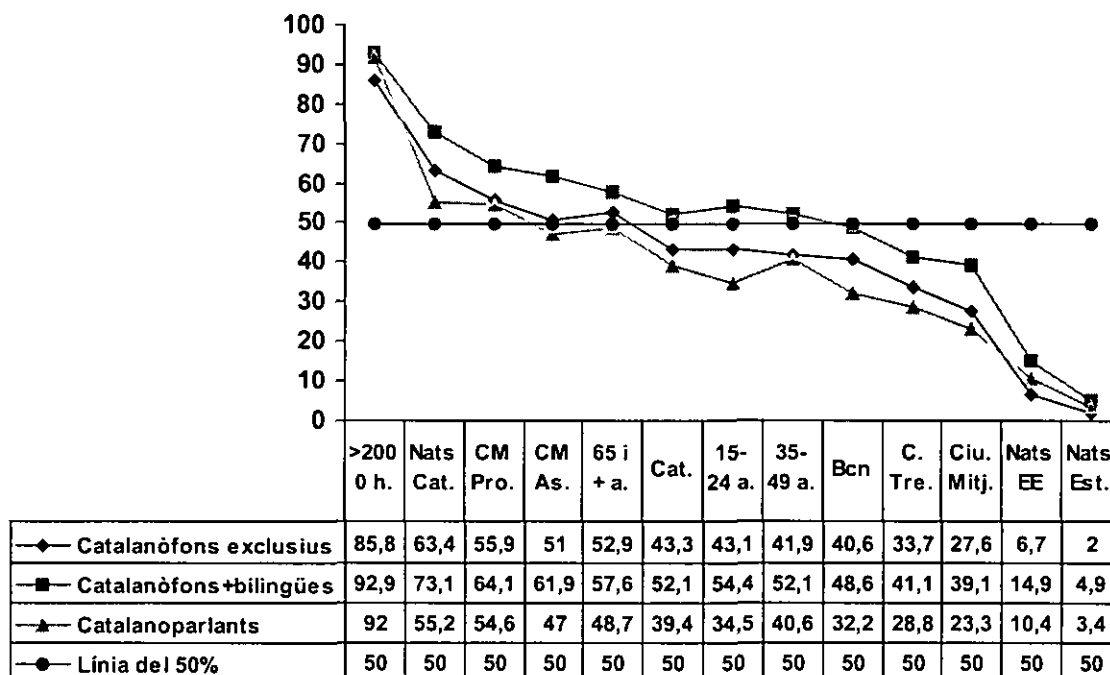
d'ús del català i llengua de l'enquesta, per classe social i dades generals. Catalunya 2001-2002.

Els valors de la classe mitjana (tant la propietària, com l'assalariada) són superiors al del conjunt català, i els de la classe treballadora, inferiors. Les pautes que se segueixen són relativament semblants, en tots els casos.

4.2.5. Resum i conclusions.

Per resumir les informacions anteriors ho farem en dues fases. D'una banda, exposarem en dos gràfics els valors de tots els subgrups analitzats, començant per aquells on el català obté millors resultats. De l'altra, exposarem els subgrups on la pauta que hem anat observant (les xifres més elevades les obté el nombre de catalanòfons en sentit ampli i el d'enquestats en català; per contra, la xifra més baixa és la del nombre de catalanoparlants, gairebé sempre inferior que el nombre de catalanòfons exclusius o la mitjana d'ús del català), no es compleix.

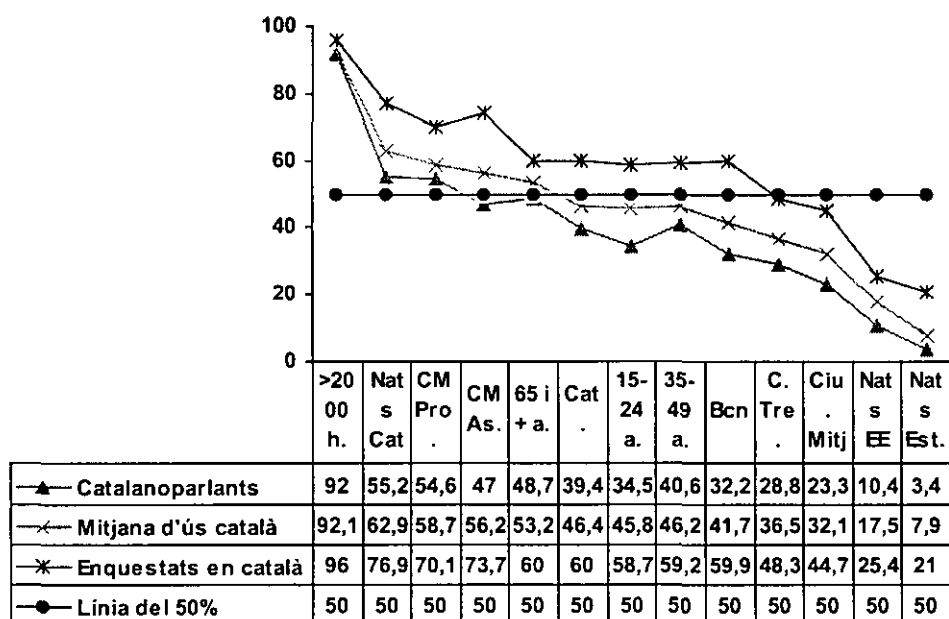
Gràfic 4.20. Catalanòfons (exclusius o en sentit ampli) i catalanoparlants per diversos grups, i dades generals. Catalunya 2001-2002. Percentatges

1. El nombre de catalanòfons a Catalunya és del 43,3% de la població, inferior, en qualsevol dels casos, al 50%. Si hom hi afageix els bilingües identitaris arribem a una mica més de la meitat, el 52,1%.
2. Si comparem aquestes xifres amb el volum de catalanoparlants, en la majoria dels casos, aquest sempre més petit. És el que passa al conjunt de Catalunya, on el nombre de catalanoparlants (amb un 39,4%) és lleugerament inferior al de catalanòfons (amb un 43,3%).

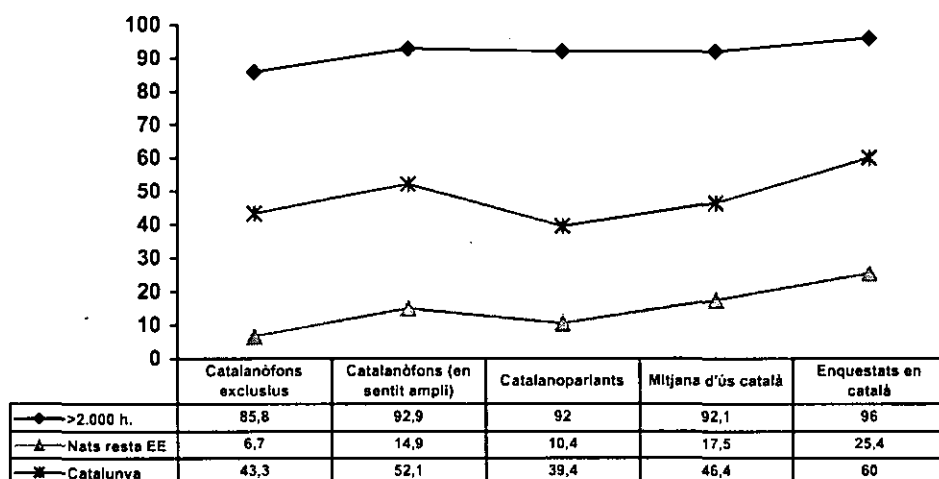
- Aquest fenomen és molt més marcat en els següents subgrups: entre els nats a Catalunya, els joves de 15 a 24 anys, i la ciutat de Barcelona. Tot plegat, això indica que els contextos d'ús dels catalanòfons no són prou favorables per tal d'usar el català un 50% o més en les situacions analitzades (la llar, els veïns, els amics, i a les botigues).
- Per contra, hi ha tres subgrups on no se segueix aquesta regularitat: els que resideixen a pobles de menys de 2.000 habitants, els nats a la resta de l'Estat espanyol i, finalment, els nascuts a l'estranger. En el primer cas, és fruit d'un context d'ús molt favorable al català; en els dos últims, d'un volum de catalanòfons molt baix.
- Fruit de les tendències expressades als punts anteriors, només hi ha tres subgrups (el 23% del total) on el volum de catalanoparlants sigui superior al 50%: els que viuen a pobles de menys de 2.000 habitants, els nats a Catalunya, i els de classe mitjana propietària, i encara en aquests dos darrers casos, per molt poc. Un símptoma de les dificultats amb què ens trobem, quant a l'ús del català.
- Quant al nombre de catalanòfons, ja ampliïm a cinc (un 38% del conjunt) el nombre de subgrups que en tenen un volum superior al 50%: s'hi afegixen la classe mitjana assalariada, i els enquestats de 65 anys o més.
- Finalment, si hi afegim els bilingües identitaris, el nombre de subgrups que en tenen un 50% o més (de catalanòfons exclusius+bilingües identitaris) s'eixampla, i arribem als vuit subgrups (un 61% del total). S'hi incorporen la mitjana catalana, els joves de 15 a 24 anys, i els de 35 a 49 anys.
- Per sota hi queden, de major a menor, la ciutat de Barcelona (fregant la meitat de catalanòfons+bilingües); el bloc de la classe treballadora i les ciutats mitjanes, amb valors més baixos; i els nats a la resta de l'Estat espanyol, i els nascuts a l'estranger amb valors molt i molt baixos.

Gràfic 4.21. Catalanoparlants, mitjana d'ús del català i llengua de l'enquesta, per diversos grups, i dades generals. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

9. Si hom té en compte la mitjana d'ús del català, és de 46,4 punts, molt semblant al volum total de catalanòfons (43,3% de la població). Aquesta semblança encobreix el fet que l'aportació dels catalanòfons a la mitjana d'ús del català és important, però no exclusiva: les aportacions dels no-catalanòfons i, especialment, dels bilingües identitaris és significativa.
10. Si comparem les mitjanes d'ús del català amb el volum de catalanoparlants, en la majoria dels casos, aquest sempre és inferior. Dit d'una altra manera, les mitjanes d'ús del català sempre són superiors o iguals al nombre de catalanoparlants. És el que passa al conjunt de Catalunya, on s'obté una mitjana d'ús de 46,4 punts i només hi ha un 39,4% de catalanoparlants (recordem que hem definit catalanoparlant com la persona que usa el català un 50% o més en totes les situacions analitzades, de forma simultània). Aquesta aparent paradoxa ens indica, igual que abans, que les aportacions a les mitjanes d'ús dels casos en què el català s'usa de forma minoritària són significatives.
11. Aquesta dissemblança és especialment marcada, pel que fa als joves de 15 a 24 anys. Ens indica, doncs, que en aquest grup d'edat tenen una especial importància els casos en què el català s'usa, però de forma minoritària.
12. Quant a la llengua en què s'efectuà l'enquesta, sempre obté els màxims valors, amb una diferència, en la majoria dels casos, de més de 10 punts. Tot i això, hi ha tres subgrups que no hi arriben: els nats a l'Estat espanyol (amb una diferència de 7,9 punts), els de 65 anys i més (6,8 punts de diferència) i, sobretot, els que viuen a pobles de menys de 2000 habitants (amb només 3,9 punts). Per contra, els grups més contrastats són la classe mitjana assalariada (17,5 punts) i la ciutat de Barcelona (amb 18,2 punts de diferència).
13. Aquest fenomen, tan generalitzat, ens indica que tenim un marge d'avenç de l'ús del català relativament ampli, però que no es fa efectiu. Probablement a conseqüència del hàbit (força estès entre els catalanòfons) d'adaptar-se al castellà en converses bilingües.
14. Consegüentment, si hom té en compte el nombre de subgrups que es troben per sobre del 50%, quant al volum d'enquestats en català, s'obté el valor màxim, amb nou subgrups (amb un 69% del total). Només hi restarien fora quatre subgrups: la classe treballadora i les ciutats mitjanes (molt a prop, però, del 50%) i, sobretot, els nats a la resta de l'Estat espanyol i els nascuts al estranger (però que obtenen valors gens negligibles, al voltant del 20% del grup respectiu).

Gràfic 4.22. Catalanòfons (exclusius o en sentit ampli), catalanoparlants, mitjana d'ús del català i llengua de l'enquesta, per diversos grups, i dades generals. Catalunya 2001-2002.

15. La pauta majoritària, tal com hem indicat diverses vegades, és la següent: les xifres més elevades les obté el nombre d'enquestats en català, i en segon lloc el volum de catalanòfons+bilingües identitaris; per contra, la xifra més baixa és la del nombre de catalanoparlants, gairebé sempre inferior que el nombre de catalanòfons exclusius o la mitjana d'ús del català. Un exemple ben marcat, en el cas de les xifres mitjaneres de Catalunya.
16. Se'n surten d'aquesta pauta tres grups, els qui viuen a ciutats de menys de 2.000 habitants, d'una banda; i els nats a la resta de l'Estat espanyol i els nascuts a l'estranger, de l'altra.
17. En el primer cas, el context és molt favorable al català, i això condueix a una escassa diferenciació entre el volum de catalanòfons (en sentit ampli), el de catalanoparlants, la mitjana d'ús del català i el de persones que en són capaces de parlar-lo. És una situació a la qual hom té tendència de qualificar de "normal" i que resulta més rigorós d'adjectivar com monolingüe o quasi-monolingüe.
18. Contràriament, els altres dos casos (que aquí hem exemplificat exclusivament amb els nats a la resta de l'Estat espanyol) es caracteritzen per un context molt desfavorable per al català. I aquí els valors superiors són la mitjana d'ús del català i, sobretot, el nombre d'enquestats en català. Sembla, doncs, que en aquests casos, la seva incorporació al català s'ha de fer més per la via de l'ús contextual (és a dir, de l'ús en els contextos més favorables), que de la llengua d'identificació o de l'ús en totes les situacions.

5. Una anàlisi multivariable: els “clusters”

Fins ara hem exposat els resultats globals de les preguntes lingüístiques del Panel 2001-2002, i diverses anàlisis bivariades. L'única exploració que hem fet d'una explotació multivariable ha estat la variable construïda sobre l'ús lingüístic. Recordem com l'hem “construït”: hem anomenat catalanoparlants les persones que declaren utilitzar el català un 50% o més en cadascuna de les situacions analitzades (a la llar, amb els veïns, els amics, i quan es va de “botigues”). Però aquesta manera d'interrelacionar aquestes quatre variables no deixa de ser relativament arbitrària. Per aquest motiu, hem volgut emprar un mètode multivariable més “estàndard”. Es tracta d'una anàlisi de “clusters” o conglomerats. N'explicarem el contingut, els conglomerats sorgits, i els principals encreuaments amb diverses variables, tant lingüístiques com sociodemogràfiques. Tot plegat, ens ajudarà a complementar la imatge que ens hem fet sobre la situació de les llengües a Catalunya a principis del segle XXI.

5.1. Qüestions metodològiques.

Un anàlisi de conglomerats el que fa és agrupar tots i cadascun dels individus enquestats, tot atenent a les distàncies que s'estableixen, en relació a les diverses variables emprades. Es tracta que cada conglomerat agrupi els individus que es troben més a prop, i que cada conglomerat se situï el més lluny possible dels altres conglomerats. I l'agrupació es fa de manera automàtica, amb una mínima decisió prèvia de l'analista.

Cal prendre, això sí, algunes decisions. El nombre de variables emprades en l'anàlisi, per exemple. En el nostre cas, hem utilitzat pràcticament totes les preguntes lingüístiques, exceptuant l'ús a la feina i a l'escola, perquè disposaven d'un volum inferior d'enquestats. Els conglomerats s'han obtingut, doncs, mitjançant la utilització de les següents preguntes:

1. Quina és la seva llengua.
2. Ús amb els veïns.
3. Ús amb els amics.
4. Ús a la llar.
5. Ús a les botigues.
6. Ús amb un desconegut.
7. Llengua de l'enquesta.

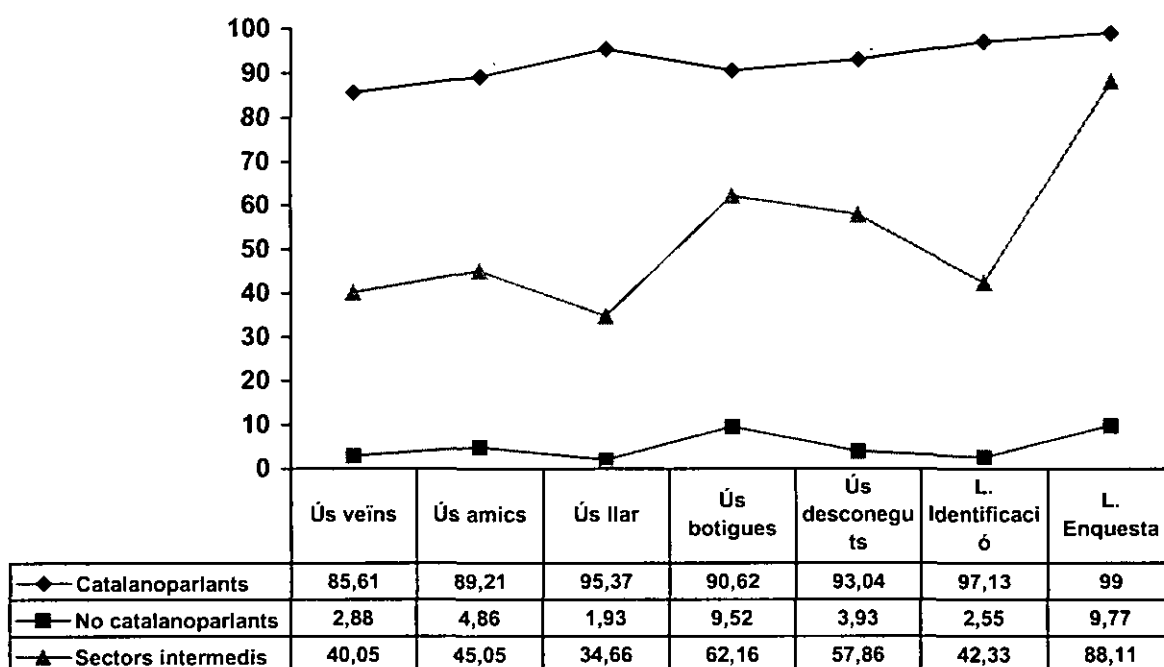
Atès que calia convertir totes les variables en numèriques (i que la gran majoria ja ho eren, ja que l'ús s'expressava d'una manera percentual), només hem hagut de fer un procés de transformació en els casos 1, 6 i 7. Sempre hem assimilat català al valor 100 (com si es tractés d'un 100% de català); català i castellà (o indiferent, a les preguntes 6 i 7) a 50; i els altres casos al valor 0. El resultat han estat tres conglomerats o “clusters”.

5.2. Els conglomerats obtinguts.

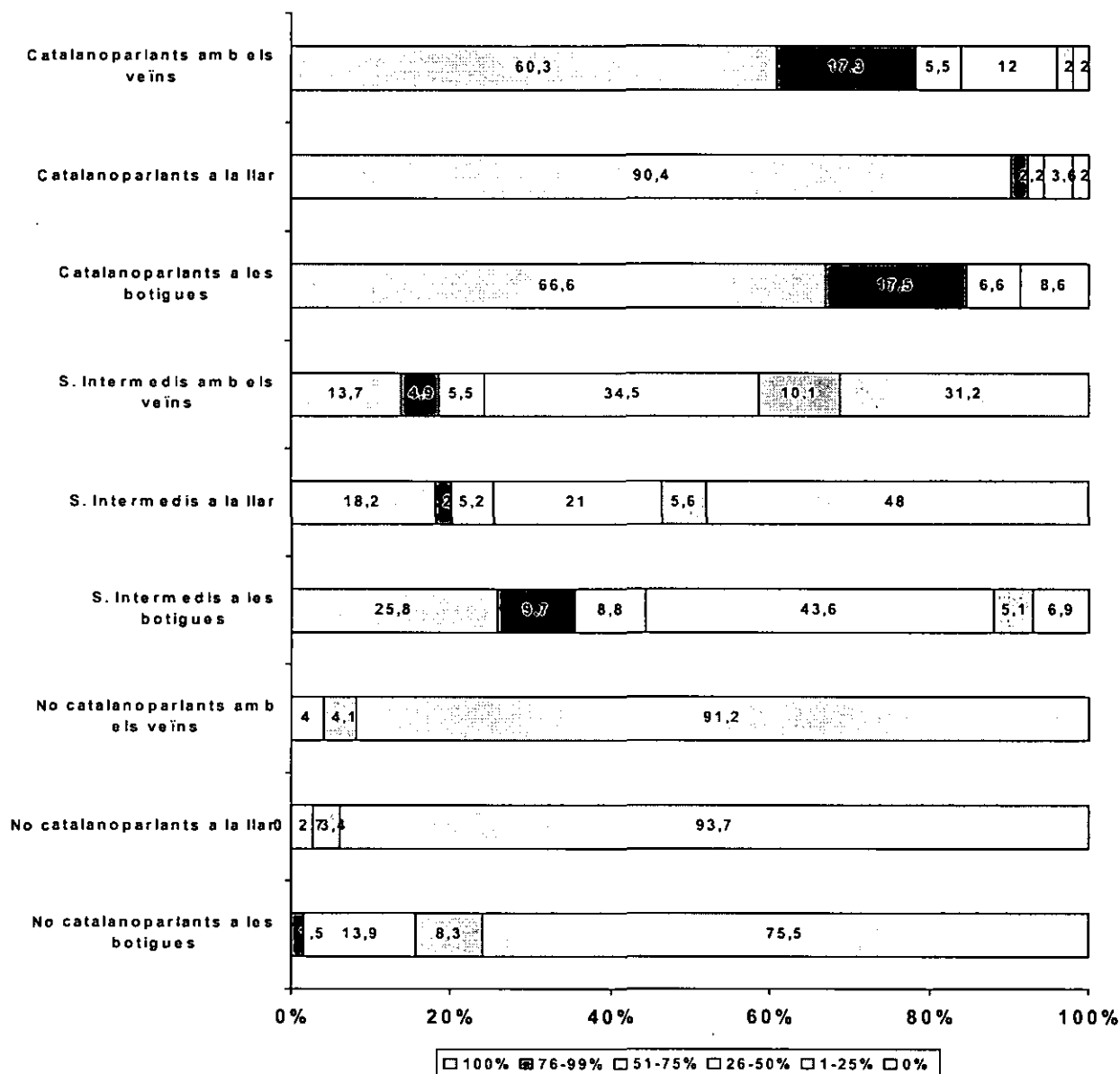
Al gràfic 5.1. podem observar els valors obtinguts per cada conglomerat en cadascuna de les preguntes analitzades. Com es pot apreciar, hi ha dos grups extrems, i un d'intermedi. En el primer (que hem anomenat catalanoparlants gairebé exclusius) els resultats, quant al català, sempre són molt elevats, entre 85 i 99 punts. Contràriament, al darrer (que hem batejat amb el nom de "pràcticament no catalanoparlants") els valors són molt baixos, i en alguns casos pràcticament nuls. Finalment, els sectors intermedis tenen valors intermedis (valgui la redundància), però molt diversos en cadascun dels casos, fins al punt que en determinades situacions són superiors als 50 punts, i en d'altres inferiors. Vegem-ho.

En aquests sectors intermedis, la llengua d'identificació, i els usos més "privats" (a la llar, amb els amics i els veïns) assoleixen els valors més baixos, al voltant de 40 punts. Per contra, l'ús a les botigues i amb desconeguts tenen índexs superiors als 50 punts, al voltant, de fet, dels 60. Finalment, la llengua de l'entrevista compta amb una puntuació força alta, de 88 punts.

Gràfic 5.1. Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis. Mitjanes obtingudes a cada "cluster". Catalunya 2001-2002.

Gràfic 5.2 Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, per percentatge d'ús del català amb els veïns, a la llar i a les botigues. Catalunya 2001-2002. Percentatges.

També és convenient observar l'ús del català de cada conglomerat d'una manera més "fina", tal com hem fet al gràfic 5.2. En aquest cas, la perspectiva que obtenim és més matisada.

Certament, en el grup dels catalanoparlants (gairebé exclusius) se'n matisa molt el caràcter d'exclusivitat, perquè l'ús del català només assoleix un caràcter total (al 100%) en el 90,4% dels membres d'aquest grup a la llar, mentre que, en els altres casos, aquest subgrup (de catalanoparlants exclusius) encara assoleix índexs inferiors (del 60,3% amb els veïns, i del 66,6% pel que fa a les botigues). I, el que és més notable encara, en

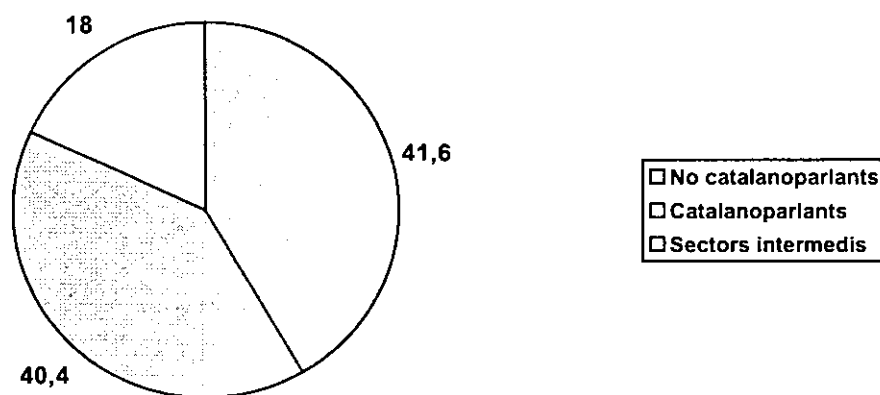
aquestes dues darreres situacions, el volum dels que usen el català (a les botigues i, sobretot, amb els veïns) menys del 50% no és negligible. Per què hi són, doncs, en aquest grup? Cal tenir en compte, per explicar-s'ho, que els conglomerats s'obtenen considerant diverses preguntes; i que la pregunta "llengua de l'enquesta", posem per cas, sempre obté valors molt notables, superiors, en qualsevol dels casos, a altres preguntes d'ús lingüístic.

Quant als (pràcticament) no catalanoparlants, el qualificatiu se'ls escau més, excepte a l'ús a les botigues, on un 22% dels membres del grup fan un ús del català, petit, però prou significatiu.

És remarcable, finalment, la constitució relativament heterogènia dels sectors intermedis, on trobem franges significatives d'enquestats que o bé no usen el català en cap situació, o bé l'usen al 100%. Sempre amb l'ús a les botigues com la situació més favorable per al català.

Però quin és el pes de cada conglomerat, en el conjunt de la mostra?

Gràfic 5.3. Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis . Catalunya 2001-2002. Percentatges.

Ens trobem, com es pot veure, amb una situació força polaritzada en dos grups pràcticament equivalents, quant a contingents: un 41,6% de (pràcticament) no catalanoparlants i un 40,4% de catalanoparlants (gairebé exclusius). Enmig, una franja d'un 18% de sectors intermedis.

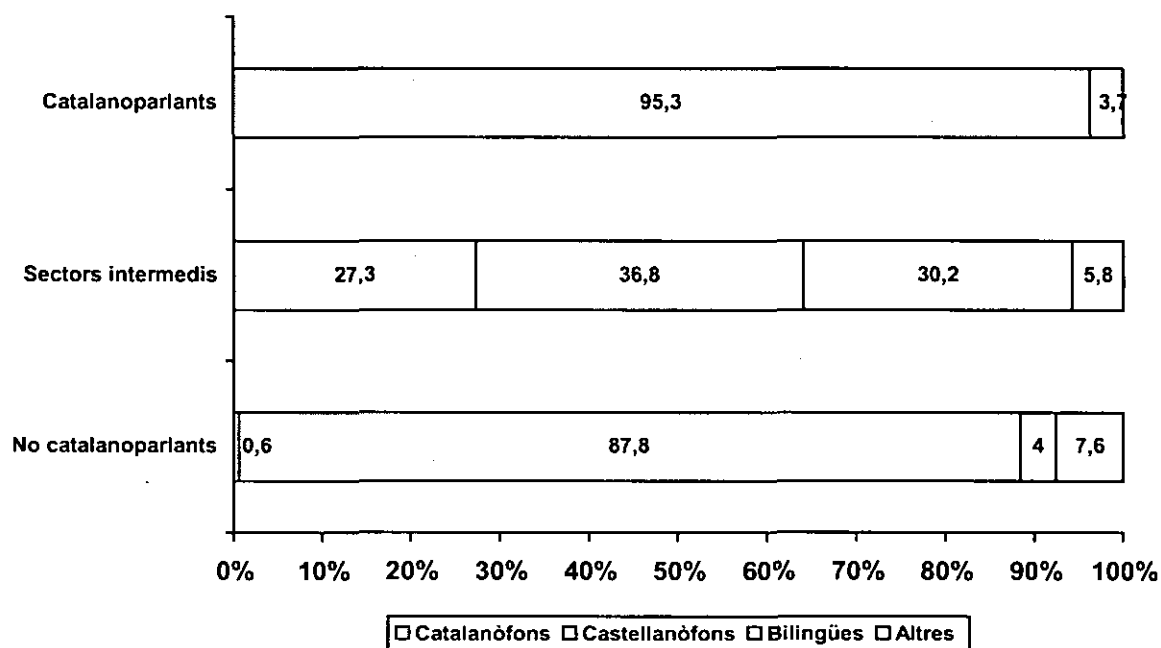
5.3. Taules de contingència.

Primerament, encreuarem cada conglomerat amb les principals variables lingüístiques i, segonament amb la grandària municipal, l'edat, el lloc de naixement dels enquestats, el nivell d'instrucció i la classe social.

5.3.1. Encreuaments amb les variables lingüístiques.

Començarem el nostre itinerari amb la llengua d'identificació.

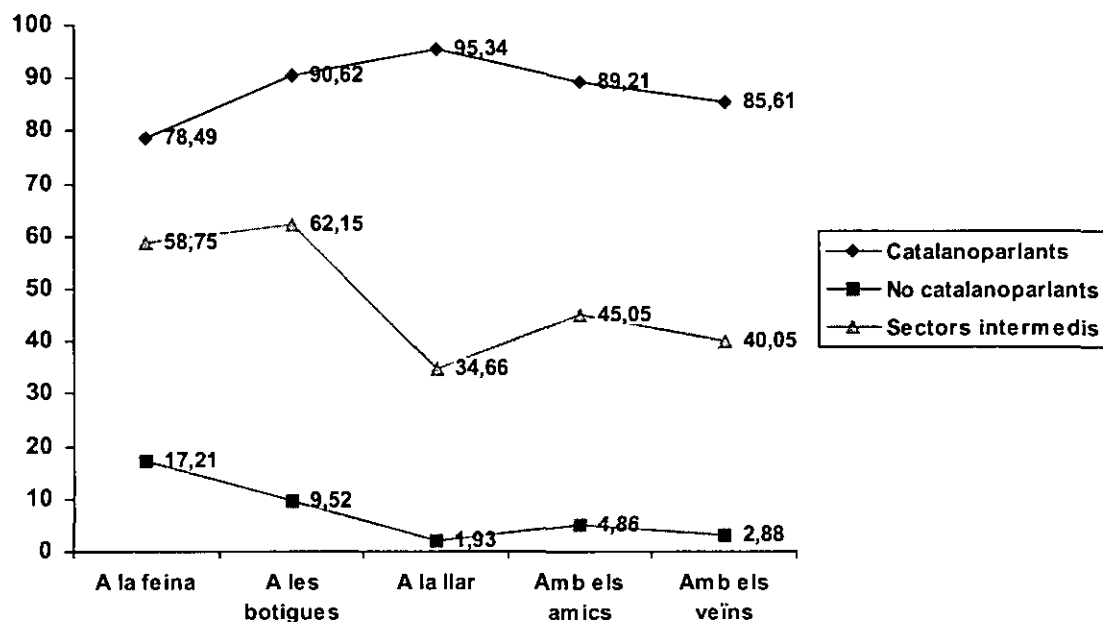
Gràfic 5.4. Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, per llengua d'identificació. Catalunya 2001-2002.

Com era d'esperar, els catalanoparlants (gairebé exclusius) són, pràcticament tots, catalanòfons, tot i que n'hi ha un 3,7% que es declaren bilingües identitaris. Passa el mateix amb els (pràcticament) no catalanoparlants: tots són no catalanòfons o, de forma minoritària (d'un 4% del total), bilingües identitaris. I els sectors intermedis es troben migpartits entre els no catalanòfons (que hi estan una mica més ben representats), els catalanòfons i els bilingües identitaris.

Des d'un altre punt de vista, la gran majoria dels catalanòfons (el 88%) són catalanoparlants, però n'hi ha un 11,5% que formen part dels sectors intermedis. Altrament, un 84% dels castellanòfons són (pràcticament) no catalanoparlants, però també n'hi ha una minoria (d'un 15,3%) que es troba a les franges intermèdies. La majoria dels bilingües identitaris formen part d'aquests sectors intermedis, però n'hi ha un 17,3% de catalanoparlants, i un 19,4% de no catalanoparlants, la qual cosa abona el caràcter força heterogeni d'aquest grup lingüístic. Finalment, entre els que declaren identificar-se amb altres llengües, un 71,4% són no catalanoparlants, un 23,8% cal col·locar-los a les franges intermèdies, i un 4,8% amb els catalanoparlants.

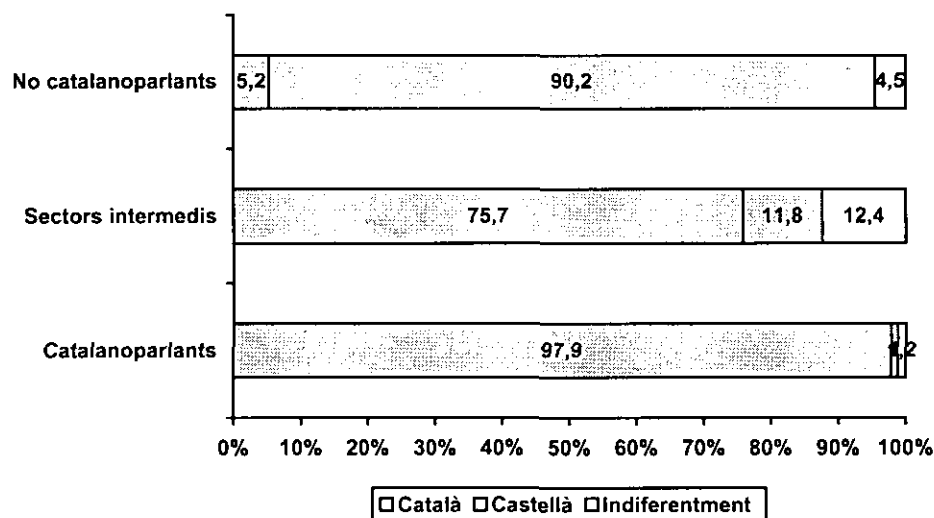
Gràfic 5.5. Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, per mitjana d'ús del català en diverses situacions. Catalunya 2001-2002.

Les dades del gràfic anterior resultarien sobrerres (ja que coincideixen parcialment amb les del 5.1. si no fos que hi hem inclòs la mitjana d'ús a la feina, una variable que no hem utilitzat, en definir els conglomerats. D'altra banda, aprofitarem per fer uns comentaris que abans no hem tingut ocasió de fer.

És ben clar que el context en què el català obté els valors superiors és ben diferent entre els catalanoparlants, d'una banda, i els no catalanoparlants i els sectors intermedis, de l'altra. Entre els primers, la llar és el context més favorable per al català; en els segons, per contra, el més desfavorable. I els contextos més "públics" són els més desfavorables per als catalanoparlants i, contràriament, els més favorables en els altres dos casos.

Gràfic 5.6. Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, per preferències de la llengua de l'entrevista. Catalunya 2001-2002.

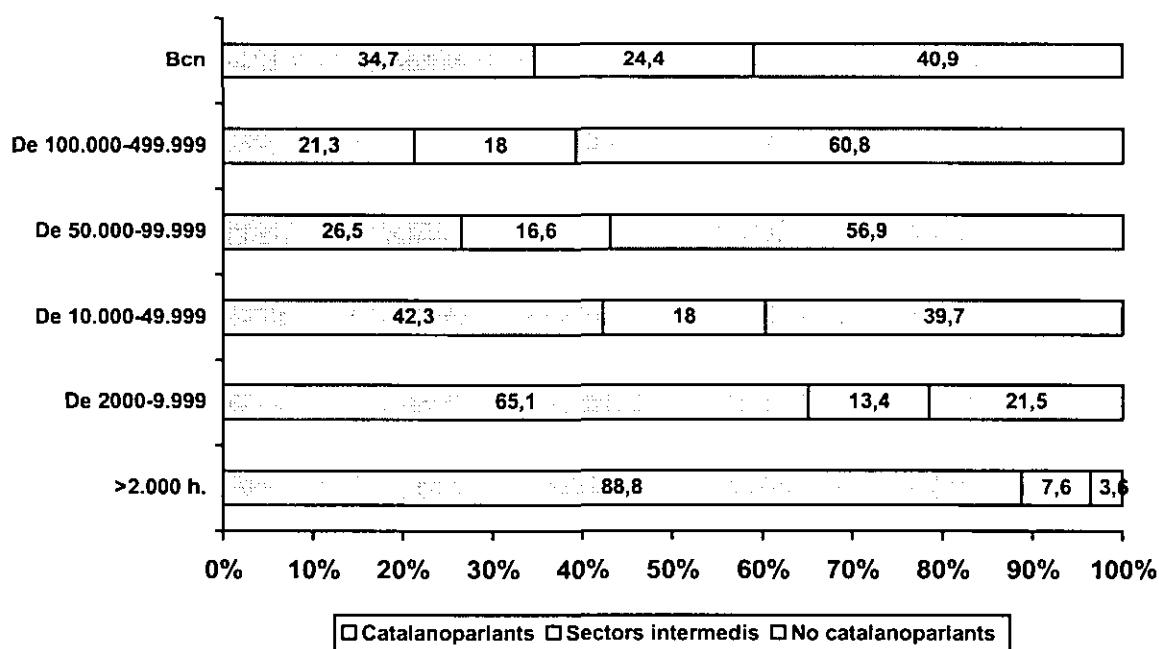

Finalment, quant a la llengua triada per fer l'entrevista, pràcticament tots els catalanoparlants trien el català, mentre que entre els no catalanoparlants n'hi ha dos grups, petits però significatius, que o bé trien el català, o bé els hi resulta indiferent. Una asimetria, en aquest cas, favorable al català. També els sectors intermedis s'inclinen per la tria d'aquesta llengua, fins al punt que només un 11,8% escollirien el castellà.

5.3.2. Encreuaments amb variables sociodemogràfiques.

Iniciarem els encreuaments sociodemogràfics amb la grandària municipal, continuarem amb l'edat, el lloc de naixement i el nivell d'instrucció, per acabar amb les classes socials.

Gràfic 5.7. Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, i grandària municipal.

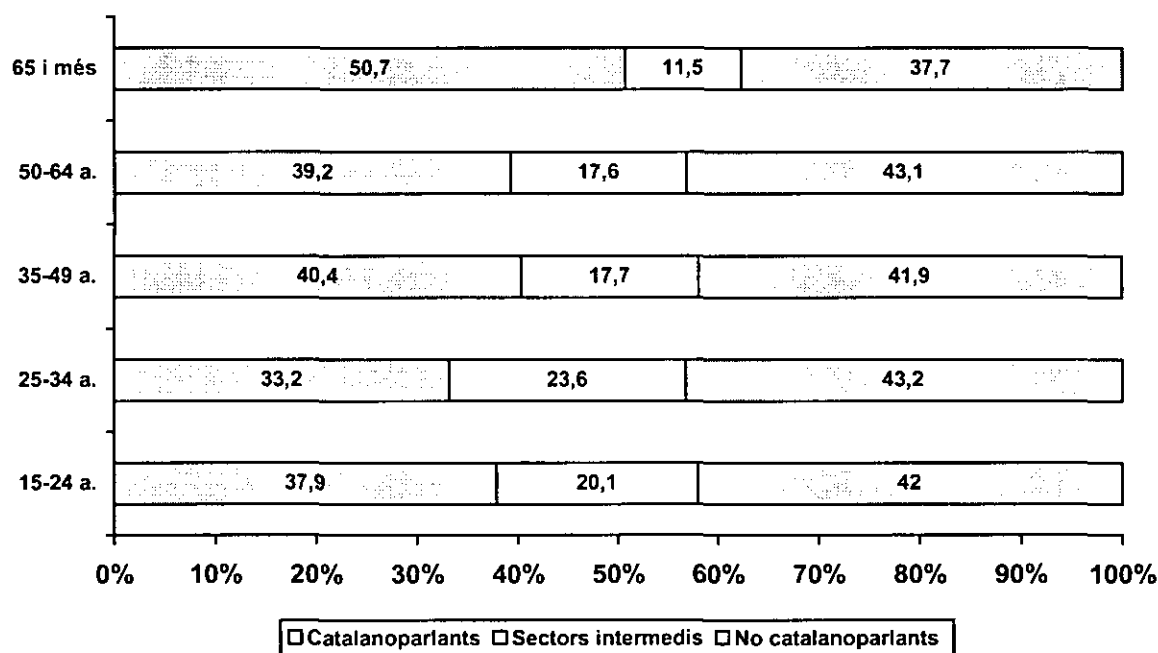

Catalunya 2001-2002.

Els sectors intermedis es troben presents arreu, amb més o menys intensitat. Són més abundosos a Barcelona ciutat, i menys als pobles de menys de 2.000 habitants, amb xifres al voltant del 20%, excepte als dos darrers territoris, allà on els catalanoparlants estan més ben representats. També hi ha no catalanoparlants a tots els territoris, tot i que en el darrer grup són molt pocs. Tanmateix, a la resta de zones no depassen el 20% del total.

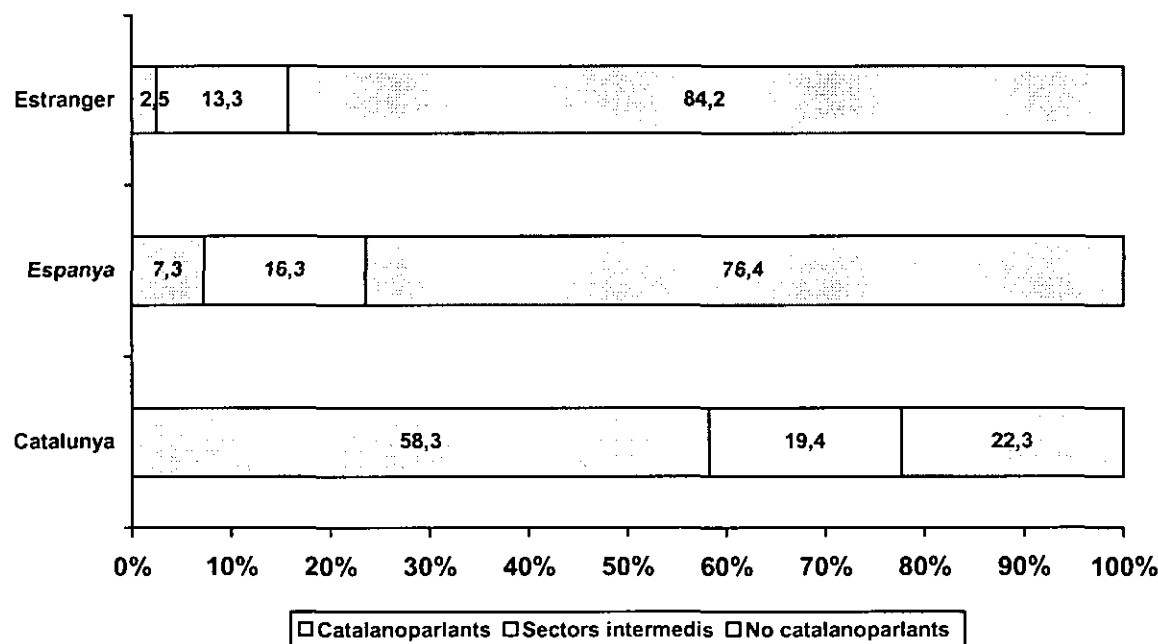
Finalment, si hom ateny al nombre de catalanoparlants, ens tornem a trobar tres tipologies: els territoris on hi són més nombrosos (els dos darrers); allà on assoleixen valors entre el 30% i el 40% de la població (Barcelona ciutat, i allà on viuen de 10.000 a 49.999 habitants); i per últim les ciutats mitjanes, on el nombre de catalanoparlants és baix, al voltant del 20% del total.

**Gràfic 5.8. Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, i edat .
Catalunya 2001-2002.**

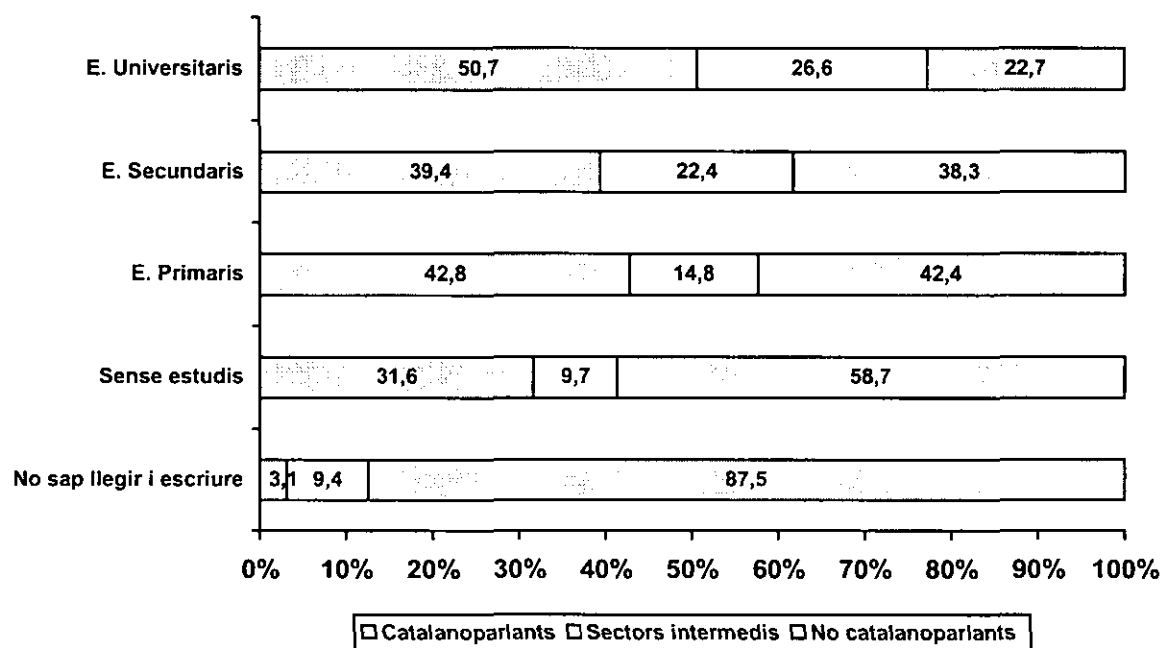
Quant a l'edat, tornem a tenir unes franges intermèdies ben presents en tots els grups generacionals, tot i que són més abundants entre els més joves, i menys abundosos entre els que tenen 65 anys i més. Pel que fa als altres dos grups, la diferència més significativa es troba entre els més grans i la resta: entre els de 65 anys i més, hi ha més catalanoparlants que a la resta de grups generacionals.

**Gràfic 5.9. Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, i lloc de naixement.
Catalunya 2001-2002.**

També a tots els grups per lloc de naixement la presència dels sectors intermedis és important. Tant entre els nats a Catalunya, com en els nascuts a la resta de l'Estat espanyol, o a l'estranger n'hi ha un 10% del total. La principal diferència s'escau en el nombre de catalanoparlants: majoritària, entre els nats a Catalunya, i petita (molt petita entre els nats a l'estranger) en els altres dos grups. No obstant això, entre els nats a Catalunya hi ha un percentage significatiu de no catalanoparlants (d'un 22,3%).

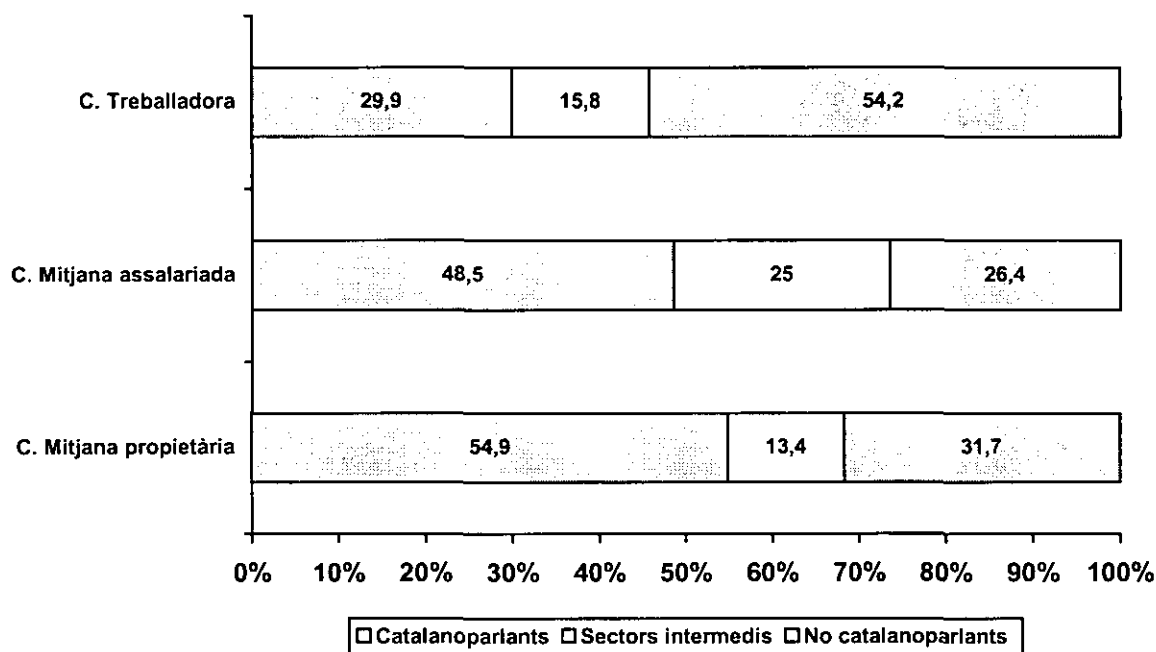
Gràfic 5.10. Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no catalanoparlants i sectors intermedis, i nivell d'instrucció . Catalunya 2001-2002.

Entre els universitaris i els qui tenen estudis secundaris és on els sectors intermedis assoleixen els valors superiors. Però també estan representats en els sectors amb menys estudis, allà on el volum de no catalanoparlants és més notable. Alhora, el grup on més abunden els catalanoparlants també és el dels qui tenen estudis universitaris. Un fet que s'adiu amb els indicadors que assenyalen l'existència d'un important prestigi social per al català, a la societat catalana.

Gràfic 5.11. Catalanoparlants (gairebé exclusius), (pràcticament) no

**catalanoparlants i sectors intermedis, i classe social .
Catalunya 2001-2002.**

I acabem aquest apartat amb les classes socials. Entre la classe social propietària hi abunden els catalanoparlants, que decreixen lleugerament a la classe mitjana assalariada. En aquest sector social és on es troben més ben representats els sectors intermedis. Contràriament, a la classe treballadora el grup majoritari és el dels no catalanoparlants.

5.3.3. Un assaig de síntesi.

En aquest apartat exposarem el perfil més característic dels integrants de cadascun dels conglomerats obtinguts: els catalanoparlants (gairebé exclusius), els (pràcticament) no catalanoparlants, i els sectors intermedis.

Un catalanoparlant (gairebé exclusiu) prototípic considera que la seva llengua d'identificació és el català (el 95,3% del total de catalanoparlants se'n consideren); utilitza el català al 100% a la llar (el 90,4% del total), i molt majoritàriament amb els seus veïns (un 77,3% l'utilitzen més d'un 75%) i quan van a les botigues (un 84,1% l'utilitzen més el 75%), tot i que la seva mitjana d'ús a la feina és una mica inferior; diu que s'adreça en català a un desconegut (el 90,8% ho afirma); i prefereix fer l'entrevista en què es basa l'enquesta, en català (d'un 97,9% del total).

Els catalanoparlants (gairebé exclusius) es troben més ben representats a les ciutats o pobles més petits de 10.000 habitants (entre el 65% i el 88% del total); a les ciutats entre 10.000 i 49.999 habitants tenen el mateix pes que a la mitjana de Catalunya; i són menys abundants a la ciutat de Barcelona (d'un 34,7% del total) i, sobretot, a les ciutats mitjanes (al voltant del 20% del conjunt).

Es troben sobrerrepresentats al grup dels més grans, de 65 anys i més (en són un 50,7% del total), mentre que a la resta de grups d'edat tenen el mateix pes que a la mitjana catalana (d'un 40% del total), excepte entre els de 25 a 34 anys, on hi estan menys representats (d'un 33,2% del total). Són majoritaris entre els nats a Catalunya (d'un 58,3%), i minoritaris entre els nats a la resta de l'Estat espanyol (d'un 7,3%), i pràcticament innexistents entre els nats a l'estranger.

Els catalanoparlants (gairebé exclusius) estan sobrerrepresentats entre els qui tenen estudis universitaris (en són un 50,7% del total), els que són de classe mitjana propietària (en representen un 50,7%) i, en menor mesura, de classe mitjana assalariada (en són un 48,5%).

Sintetitzant, la majoria dels catalanoparlants (gairebé exclusius) són catalanòfans, que fan pràcticament la seva vida en català i força lleials a la seva llengua; que viuen a ciutats de menys de 50.000 habitants; de 40 anys o més; nascuts a Catalunya; amb estudis secundaris o universitaris; i de classe mitjana propietària o assalariada.

Els catalanoparlants (gairebé exclusius) representen el 40,4% del total de la mostra utilitzada.

Un (pràcticament) no catalanoparlant prototípic considera que la seva llengua d'identificació és el castellà (el 87,8% del total de catalanoparlants se'n consideren); utilitza el castellà al 100% a la llar (el 93,7% del total) i amb els veïns (el 91,2% del total), i molt majoritàriament quan va a les botigues (un 83,8% l'utilitzen més el 75%), tot i que la seva mitjana d'ús (del castellà) a la feina és una mica inferior; diu que s'adreça en castellà a un desconegut (el 94% ho afirma); i també prefereix fer l'entrevista en què es basa l'enquesta, en castellà (d'un 90,2% del total).

Els no catalanoparlants es troben més ben representats a les ciutats mitjanes, entre 50.000 i 499.999 habitants (al voltant del 60% del total); a les ciutats entre 10.000 i 49.999 habitants i a Barcelona ciutat tenen el mateix pes que a la mitjana de Catalunya; i són menys abundants a les ciutats de menys de 10.000 habitants (d'un 21,5% del total) i pràcticament innexistents als pobles més petits.

Estan distribuïts de forma equilibrada entre els diversos grups d'edat, amb un pes aproximadament equivalent a la mitjana de Catalunya. Són majoritaris entre els nats a la resta de l'Estat espanyol (d'un 76,4%), i els nats a l'estranger (d'un 84,2%), i minoritaris entre els nats a Catalunya (d'un 22,3%).

Els no catalanoparlants estan sobrerrepresentats entre els qui no tenen estudis (en són un 58,7% del total), o els qui no saben llegir i escriure (d'un 87,5%), mentre que són minoritaris entre els qui tenen estudis universitaris (d'un 22,7%). Són la majoria de la classe treballadora (d'un 54,2%).

Sintetitzant, la majoria dels (pràcticament) no catalanoparlants són castellanòfans, que fan pràcticament la seva vida en castellà i força lleials a la seva llengua; que viuen a ciutats de més de 50.000 habitants; de 40 anys o més; nascuts a la resta de l'Estat espanyol (tot i que n'hi ha un nombre important nascuts a Catalunya); amb estudis primaris o sense estudis; i de classe treballadora.

Els (pràcticament) no catalanoparlants representen el 41,6% del total de la mostra utilitzada.

Si ens aturéssim aquí, podríem concloure que la situació sociolingüística catalana està molt polaritzada. Pràcticament són com dos móns: allà on són majoritaris els catalanoparlants no ho és l'altre grup, i a l'inrevés; tret de l'edat, on tots dos grups es troben ben representats, matitzat pel fet que, entre els de 65 anys o més, els catalanoparlants són majoritaris.

El balanç, però, no es pot fer amb tons blanquinosos o ennegrits, sinó més matisats. El castellà predomina a les àrees més poblades i amb més força política (Barcelona i la seva àrea metropolitana), però el català és majoritari en els sectors amb més prestigi social (els qui tenen més estudis i les classes mitjanes), i també ho és entre els nascuts a Catalunya.

Si a això li afegim el tercer grup que encara no ha aparegut a l'escena, el dels sectors intermedis, els matisos encara són més necessaris.

Un membre prototípic dels sectors intermedis és no catalanòfon (un 42,6% del total d'aquest grup), però també hi estan ben representats els catalanòfons (un 27,3% s'hi consideren) i els bilingües identitaris (un 30,2% del total). Utilitza majoritàriament el castellà a la seva llar (el 53,6% del total l'empra més del 75%); però es troba migpartit entre els qui utilitzen el català majoritàriament en altres usos (un 18,6% del total dels sectors intermedis, amb els veïns; i un 35,5% a les botigues), els que utilitzen el castellà (41,3% amb els veïns, però el 12% a les botigues) i els qui en fan un ús relativament equilibrat (40% amb els veïns, i 52,4% a les botigues); tenen una mitjana d'ús del català a la feina, relativament elevada (de 58,75 punts); diu que s'adrecen majoritàriament en català a un desconegut (el 45,8% ho afirma) o els resulta indiferent adreçar-s'hi en català o en castellà (d'un 24,1%); i també prefereixen fer l'entrevista en què es basa l'enquesta, en català (d'un 75,7% del total). En definitiva, quant a l'ús, aquest grup es troba lleugerament desequilibrat a favor del català.

Els sectors intermedis es troben ben representats arreu del territori, tot i que lleugerament menys presents als pobles més petits. També estan distribuïts de forma equilibrada entre els diversos grups d'edat, tot i que hi són més ben representats entre els joves de 15 a 24 anys, i menys entre els de 65 anys i més. Alhora, són presents amb una intensitat semblant en tots els grups, per lloc de naixement.

Quant al nivell d'instrucció, els sectors intermedis estan sobrerrepresentats entre els qui tenen estudis superiors (en són un 26,6% del total), i amb menys presència entre els sense estudis (amb un 9,7% d'aquest grup) i els qui no saben llegir i escriure (d'un 9,4%). També es troben especialment presents a la classe mitjana assalariada (amb un 25% del total).

Sintetitzant, la majoria dels membres dels sectors intermedis són castellanòfons, però hi estan ben representats els catalanòfons i els bilingües identitaris; utilitzen majoritàriament el castellà a la llar, i fan una combinació relativament equilibrada d'ambdues llengües en altres situacions, amb un lleuger avantatge per al català en els usos professionals, i a les botigues; prefereixen el català, en un context

favorable a aquesta llengua. Estan ben distribuïts al conjunt del territori, tret dels pobles petits; de menys de 40 anys; majoritàriament nats a Catalunya, amb estudis secundaris o universitaris, i de classe mitjana assalariada o classe treballadora.

Els sectors intermedis representen el 18% del total de la mostra utilitzada.

